

Solomon Halită

Iași. Seminariul „Veniamin Costache”
în 1904

PISANII SÂNGEORZENE

ANUL XIV, NR. 9(157), SEPTEMBRIE 2025

Vasile Bodocan, Antal Hergely, Corneliu Bănciu, Istvánffy Sándor.

PISANII SÂNGEORZENE

Spiritualitate, Istorie și Tradiție

Colecția Maxim Dumitraș

ANUL XIV, NR. 9(157), SEPTEMBRIE 2025

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

Consultant științific: Dr. Mirela Popa-Andrei, cercetător științific II, Institutul de Istorie
„George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române
Colaboratori permanenți: Dr. Elisabeta Scurtu, Preot Dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu,
Dr. Dorin Dologa, Icu Crăciun, Florin Hodoroga

Editor și redactor responsabil: Alexandru Dărăban

Tehnoredactare: Alexandru Dărăban

REDACTIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj
aldaraban57@gmail.com

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:
<http://pisaniisangeorzene.assbn.ro/ps2019.html>
<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

COPERTA 1: Medalion cu Solomon Haliță, fost profesor la Seminarul Ortodox „Veniamin
Costache” din Iași

COPERTA 2: Soldați din Primul Război Mondial (colecția Maxim Dumitraș)

COPERTA 3: Sângeorz-Băi – 182, desen din revista „Erdély” (colecția Maxim Dumitraș)

COPERTA 4: Tineri sângeorzeni (colecția Maxim Dumitraș)

Cuprins

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

<i>Matricula cununaților din Parohia greco-catolică St.-Georgiu din anii 1855-1856.....</i>	6
<i>Guvernatorul Bucovinei în vizită la Sângeorzul Românesc.....</i>	15
<i>Dizertația d-lui profesor Solomon Haliță.....</i>	16
<i>Scrisori de pe frontul „Marelui Război” în arhiva personală a învățătorului Ioan Marcu din Sângeorz-Băi.....</i>	22
ALEXANDRU DĂRĂBAN	
<i>Viață ortodoxă năsăudeană între anii 1900-1948.....</i>	30
DORIN DOLOGA	
<i>Aspecte privind criza economică din 1929-1933 la Sângeorz-Băi.....</i>	38
NICOLETA GAGEA	
<i>Povestea revistei „Pisanii Sângeorzene”: din istoria și cultura unei comunități locale.....</i>	41

DIN GRANIȚĂ

<i>Valahii civilizați.....</i>	54
EMIL BOȘCA-MĂLIN	
<i>Un „specific al geniului”.....</i>	60

COMUNISM

ALEXANDRU DĂRĂBAN	
<i>Situația privind trecerea sângeorzenilor la ortodoxie reflectată în registrele parohiale greco-catolice de stare civilă (1881).....</i>	62

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

Matricula cununărilor din Parohia greco-catolică St. Georgiu din anii 1855-1856

1855

4 februarie 1855

Întrebându-se deosebi Lupul Bulbuc, văduv, în vârstă de 37 ani și Eugenia al lui Teodor Jarda, văduvă, în vârstă de 31 ani, au răspuns cum că nesiliți de cineva, ci numai din a lor proprie voie și dragoste voiesc a se căsători, despre care mărturisim subscrișii.

Todor Jarda, Nicolae Lupoae, curatori
Ioan Dumbravă, cooperator.

Anul	Luna	Ziua	Preotul cununător	Numele, porecla și soarta mirilor	Numele, porecla și soarta nănașilor	S-au vestit
1855	Februarie	14	Iacob Pop	Lupul Bulbuc, văduv și Eugenia a lui Todor Jarda, văduvă	Alexa Alexi și Iftinia, muierea sa	28 ianuarie, 4 și 11 februarie

13 mai 1855

Întrebându-se deosebi Ioan Lăpușan, june, de 27 ani și Iftinia Roman, fată fecioară, de 20 ani; iarăși Vasile Morariu, văduv, în vârstă de 43 ani și Iftinia, fată căzută a Anei Tănase Răzvanță, de 34 ani, au răspuns deschilinit cum că numai din a lor proprie voie și dragoste, nesilindu-i cineva, voiesc a se căsători, despre care subscrișii mărturisim.

Gabriel Pop – cantor, Nicolae Lupoae – curator.
Iacob Pop – paroh, Ioan Dumbravă – cooperator.

Anul	Luna	Ziua	Preotul cununător	Numele, porecla și soarta mirilor	Numele, porecla și soarta nănașilor	S-au vestit
1855	Mai	16	Iacob Pop	Ioan Lăpușan, june și Iftinia a lui Roman Luci Tănase	Vasile Rus și Eugenia, muierea sa	29 aprilie, 6 și 13 mai

**Matricula cununărilor din Parohia greco-catolică
St. Georgiu din anii 1855-1856**

1855	Iunie	17	Ioan Dumbravă	Vasile Morariu, văduv și Iftinia a Anei Tănase Răzvanță, fată căzută	Todor Dumitraș și Nora Luci Melania	13, 20 și 27 iunie
------	-------	----	------------------	--	--	-----------------------

17 iunie 1855

Întrebându-se deosebi Ioan Șpaimoc, văduv, în vârstă de 62 ani și Irina, fecioară, a lui Vasile Ieremie, de 24 ani, au răspuns deschilinit cum că numai din a lor proprie voie și dragoste, nesilindu-i cineva, voiesc a se căsători, despre care subscrișii mărturisim.

Nicolae Lupoae și Todor Jarda, curatori.

Ioan Pop, paroh.

Anul	Luna	Ziua	Preotul cununător	Numele, porecla și soarta mirilor	Numele, porecla și soarta nănașilor	S-au vestit
1855	Iunie	26	Ioan Pop	Ioan Șpaimoc, văduv și Irina Vasile Ieremie, fecioară	Ioan Haliță și Catrina, muierea sa	20, 27 mai și 3 iunie

Revăzut cu ocaziunea ținutei canonică vizitațiune în 30 iunie 1855, Macedon Pop, vicar foraneu.

18 octombrie 1855

Întrebându-se deosebi Anchidim Călin din Parva, june, de 23 ani și Eudochia a lui Leonte Marica, fecioară, de 22 ani, de aici; văduvul Mihail Pop din Ilva Mică, în vârstă de 26 ani și fecioara Anisia Dimitrie Borgovan, de aici, în vârstă de 25 ani; Dănilă Miron Nețul, țișan corturar, june, de 25 ani și Nastasia, văduvă, a lui George Berceni din Năsăud, în vârstă de 35 ani; Dimitrie Timiș din Borșa, june, de 38 ani și Palagia a lui Login Gagea, fecioară, de 24 ani au răspuns cum că dânșii numai din a lor proprie voie și dragoste, nesiliți de cineva, voiesc a se căsători, despre care mărturisim subscrișii.

Costan Lica și Nicolae Lupoae, feți

Ioan Dumbravă cooperatori.

Anul	Luna	Ziua	Preotul cununător	Numele, porecla și soarta mirilor	Numele, porecla și soarta nănașilor	S-au vestit
1855	Octombrie	19	Ioan Dumbravă	Anchidim Călin, june și Dochia a lui Leonte Marica, fecioară	Preot Ioan Sângeorzan din Parva și soția sa Maria	14, 21 și 28 octombrie

**Matricula cununărilor din Parohia greco-catolică
St. Georgiu din anii 1855-1856**

1855	Octombrie	21	Ioan Dumbravă	Mihail Pop, văduv din Ilva Mică și Anisia Dimitrie Borgovan, fecioară	Natul Marcu și soția sa Maria	4, 11 și 18 octombrie
1855	Octombrie	25	Ioan Dumbravă	Dimitrie Timiș, june din Borșa și Palagia Login Gagea, fecioară	Vasile Precup Larionesi și Floarea, muierea sa	11, 18 și 25 octombrie
1855	Octombrie	25	Iacob Pop	Dănilă Miron Nețu și Nastasia Berceni, văduvă	Iacob Nuțu și Varvara, muierea sa	11, 18 și 25 octombrie

Întrebându-se deosebi văduvul Gherasim Lupoae, în vârstă de 32 ani și fecioara Varvara a lui Todor Neamțiu, de 21 ani, au răspuns deosebi cum că din a sa proprie voie și dragoste, voiesc a se căsători, despre care subscrișii mărturisim.

Nicolae Lupoae – făt, Todor Jarda – curator.

Iacob Pop – paroh.

Anul	Luna	Ziua	Preotul cununător	Numele, porecla și soarta mirilor	Numele, porecla și soarta nănașilor	S-au vestit
1855	Octombrie	25	Iacob Pop	Gherasim Lupoae, văduv și Varvara Todor Neamțiu, fecioară	Arsente Budușan și Senia, soția sa	4, 11 și 18 octombrie

1856

5 februarie 1856

Întrebându-se deosebi Elisei Dărăban, june, în vârstă de 30 ani și Paraschiva a lui Nicolae a Petri, fecioară, de 22 ani, au răspuns cum că din a sa proprie voie și dragoste voiesc a se căsători, nesilindu-i cineva, despre care mărturisim subscrișii.

Gabriel Nițiu – cantor și Costan Lica – făt.

Ioan Dumbravă, cooperador.

Anul	Luna	Ziua	Preotul cununător	Numele, porecla și soarta mirilor	Numele, porecla și soarta nănașilor	S-au vestit
1856	Februarie	11	Ioan Dumbravă	Elisei Dărăban, june și Paraschiva a lui Nicolae a Petri, fecioară	Preot Emanuel Călina din Ilva Mică și soția sa Nastasia	27 ianuarie, 3 și 10 februarie

**Matricula cununărilor din Parohia greco-catolică
St. Georgiu din anii 1855-1856**

11 februarie 1856

Întrebându-se deosebi Gavril Georgeș, june, în vârstă de 29 ani și Cătălina Grigore Andresi, în vârstă de 25 ani, fată căzută, au răspuns cum că din propria lor voie și dragoste voiesc a se căsători fără de a-i sili cineva, despre care mărturisim subsemnații

Gabriel Nițiu – cantor, Costan Lica – făt

Ioan Dumbravă, cooperator.

Anul	Luna	Ziua	Preotul cununător	Numele, porecla și soarta mirilor	Numele, porecla și soarta nănașilor	S-au vestit
1856	Februarie	14	Iacob Pop	Gavril Georgeș, june și Cătălina a lui Grigore Andresi, fată căzută	Isac Gota și Parasca, muiera sa	4, 11 și 18 februarie

17 februarie 1856

Întrebându-se deosebi Teodor Mihertă, june, în vârstă de 29 ani și Luciana a lui Savu Gagea, văduvă, de 27 ani; iarăși Ștefan Joja, june, de 34 ani și Ifinia, fată căzută a lui Nicolae Dărăban, în vârstă de 27 ani au răspuns cum că numai din a lor proprie voie și dragoste voiesc a se căsători, fără de a-i sili cineva, despre care mărturisim subscrișii.

Costan Lica și Nicolae Lupoae, feți.

Ioan Dumbravă, cooperator.

Anul	Luna	Ziua	Preotul cununător	Numele, porecla și soarta mirilor	Numele, porecla și soarta nănașilor	S-au vestit
1856	Februarie	21	Iacob Pop	Teodor Mihertă, june și Luciana a lui Savu Gagea, văduvă	Ioan Andresi și Parasca, muiera sa	3, 10 și 17 februarie
1856	Februarie	21	Iacob Pop	Ștefan Joja, june și Ifinia a lui Nicolae Dărăban, fată căzută	Leonte Ianăș și Ileana, muiera sa	3, 10 și 17 februarie

25 februarie 1856

Întrebându-se deosebi Procopie Mărcuș, june, în vârstă de 31 ani și Ifinia Filimon Rus, fecioară, de 20 ani; Mihail Morariu, văduv, în vârstă de 33 ani și Nastasia a lui Cozma Tahăș, fecioară, de 23 ani; Maxim Flore, june, de 36 ani și Eudochia a lui Ion Jarda, fecioară, de 25 ani; Precup al George, june, de 22 ani și Ana a lui Todor Ogâgău, fecioară, de 21 ani; Vasile Georgeș, văduv, de 45 ani și Irina, fată căzută, a lui Artenie Mihertă au răspuns fiecare cum că din a lor proprie voie și dragoste, fără de a-i sili cineva, voiesc a se căsători, despre

**Matricula cununărilor din Parohia greco-catolică
St. Georgiu din anii 1855-1856**

care mărturisim subscrișii.

Nicolae Lupoae – făt, Gabriel Nițiu – cantor.

Iacob Pop – paroh, Ioan Dumbravă – cooperator.

Anul	Luna	Ziua	Preotul cununător	Numele, porecla și soarta mirilor	Numele, porecla și soarta nănașilor	S-au vestit
1856	Februarie	28	Iacob Pop	Procopie Mărcuș, june și Iftinia a lui Filimon Rus, fecioară	Alexa Mărcuș și Nastasia, soția sa	10, 17 și 24 februarie
1856	Februarie	28	Ioan Dumbravă	Mihail Morariu, văduv și Nastasia Cozma Tahâș, fecioară	Alexa Alexi și Ileana, soția sa	10, 17 și 24 februarie
1856	Martie	3	Ioan Dumbravă	Maxim Flore, june și Eudochia Todor Jarda, fecioară	Nistor Anton și Maria, soția sa	17, 24 februarie și 2 martie
1856	Martie	3	Iacob Pop	Procopie al George, june și Ana a lui Teodor Ogâgău, fecioară	Anton Râmbulea și Maria, soția sa	17, 24 februarie și 2 martie
1856	Martie	3	Ioan Dumbravă	Vasile Georgeș, văduv și Irina Artenie Miherța, fată căzută	Simion Flore și Nastasia, soția sa	17, 24 februarie și 2 martie

2 martie 1856

Întrebându-se deosebi Necita Șot, june, în vârstă de 30 ani și Nastasia a lui Arsenite Bora din Măgura, fecioară, în vârstă de 22 ani au răspuns cum că din a lor proprie voie și dragoste voiesc a se căsători, fără de a-i sili cineva, despre care subscrișii mărturisim.

Gabriel Nițiu – cantor și Costan Lica – făt.

Ioan dumbravă, cooperator.

Anul	Luna	Ziua	Preotul cununător	Numele, porecla și soarta mirilor	Numele, porecla și soarta nănașilor	S-au vestit
1856	Martie	6	Ioan Dumbravă	Necita Șot, june și Nastasia Arsenite Bora, fecioară	Ștefan al George și Ioana, muierea sa	17, 24 februarie și 2 martie

25 mai 1856

**Matricula cununărilor din Parohia greco-catolică
St. Georgiu din anii 1855-1856**

Întrebându-se deosebi Luca Morariu, june, în vârstă de 22 ani și Ana a lui Filip Lazar, fecioară, de 22 ani; iarăși Ștefan Anton, june, de 23 ani și Nastasia a lui Cozma Buia, fecioară, de 22 ani, au răspuns deosebi cum că din a lor proprie voie și dragoste numai, nesiliți de cineva, voiesc a se căsători, despre care mărturisim subscrișii.

Gabriel Nițiu – cantor și Costan Lica – făt.

Ioan Dumbravă, cooperador.

Anul	Luna	Ziua	Preotul cununător	Numele, porecla și soarta mirilor	Numele, porecla și soarta nănașilor	S-au vestit
1856	Iunie	1	Ioan Dumbravă	Luca Morariu, june și Ana a lui Filip Lazar, fecioară	Iacob Pop și Ioana, muierea sa	18, 25 mai și 1 iunie
1856	Iunie	12	Iacob Pop	Ștefan Anton și Nastasia a lui Cozma Buia, fecioară	Vasile Marica și Nastasia, soția sa	25 mai, 1 și 8 iunie

1 iunie 1856

Întrebându-se deosebi Petru Petrașcu, june, în vârstă de 25 ani și Senia a lui Todor Cucu, fată căzută, în vârstă de 20 ani, au răspuns cum că numai din a lor proprie voie și dragoste, voiesc a se căsători, despre care subscrișii mărturisim.

Gabriel Nițiu – cantor și Costan Lica – făt.

Ioan Dumbravă, cooperador.

Anul	Luna	Ziua	Preotul cununător	Numele, porecla și soarta mirilor	Numele, porecla și soarta nănașilor	S-au vestit
1856	Iunie	22	Ioan Dumbravă	Petru Petrașcu, june și Senia al lui Todor Cucu, fată căzută	Ieremie Gabor și Maria, muierea sa	10, 17 și 24 februarie

26 mai 1856

Întrebându-se deosebi Ieremie Cârțu, june, de 26 ani și Eudochia a lui Maței Buia, fecioară, de 15 ani; iarăși Ioan Șteopoe, june, de 26 ani și Eudochia a lui Simion Lazar, fecioară de 22 ani, au răspuns cum că nesiliți de cineva, numai din a lor proprie voie și dragoste, voiesc a se căsători, despre care subsemnații mărturisim.

Gabriel Nițiu – cantor și Costan Lica – făt.

Ioan Dumbravă, cooperador.

**Matricula cununărilor din Parohia greco-catolică
St. Georgiu din anii 1855-1856**

Anul	Luna	Ziua	Preotul cununător	Numele, porecla și soarta mirilor	Numele, porecla și soarta nănașilor	S-au vestit
1856	Iulie	10	Iacob Pop	Ioan Șteopoe, june și Eudochia a lui Simion Lazar, fecioară	Alexandru Șteopoe și Cătălina, soția sa	18, 25 mai și 1 iunie
1856	Iulie	10	Ioan Dumbravă	Ieremie Cârca și Eudochia a lui Maței Buia, fecioară	Costan Lica și Gacia, soția sa	18, 25 mai și 1 iunie

10 septembrie 1856

Întrebându-se deosebi Moise Luchi, june din Șanț, în vârstă de 27 ani și Maria a lui Ioan Nuțu din St. Georgiu, fecioară, de 16 ani, au răspuns cum că nesiliți de cineva, numai din a lor proprie voie și dragoste, voiesc a se căsători, despre care subsemnații mărturisim.

Gabriel Nițiu – cantor și Teodor Jarđa – curator.

Ioan Dumbravă, capelan.

Anul	Luna	Ziua	Preotul cununător	Numele, porecla și soarta mirilor	Numele, porecla și soarta nănașilor	S-au vestit
1856	Septembrie	25	Iacob Pop	Moise Luchi, june și Maria Ioan Nuțu, fecioară	Iacob Nuțu din Maieru și Varvara, soția sa	10, 17 și 24 septembrie

Întrebându-se deosebi Ștefan Selegean, june din Parva, în vârstă de 26 ani și Ana a lui Login Jarđa din St. Georgiu, fecioară de 22 ani, au răspuns cum că nesiliți de cineva, numai din a lor proprie voie și dragoste, voiesc a se căsători, despre care subsemnații mărturisim.

Teodor Jarđa și Daniel Șteopoe, curatorii.

Ioan Dumbravă, cooperador.

Anul	Luna	Ziua	Preotul cununător	Numele, porecla și soarta mirilor	Numele, porecla și soarta nănașilor	S-au vestit
1856	Octombrie	20	Ioan Dumbravă	Ștefan Selegean, june din Parva și Ana Login Jarđa, fecioară	Ioan Bârlie din Parva și Maria, muierea sa	28 septembrie, 5 și 12 octombrie

**Matricula cununărilor din Parohia greco-catolică
St. Georgiu din anii 1855-1856**

1 octombrie 1856

Întrebându-se deosebi Larion Arman, june, în vârstă de 26 ani și Nastasia Petru Miștiu, fecioară, de 21 ani; iarăși Clement Varvari, june, de 29 ani și Iftinia Vasile Pop, fecioară, de 21 ani, au răspuns cum că nesiliți de cineva, numai din a lor proprie voie și dragoste, voiesc a se căsători, despre care mărturisim subscrișii.

Gabriel Nițiu – cantor și Costan Lica – făt.

Ioan Dumbravă, cooperator.

Anul	Luna	Ziua	Preotul cununător	Numele, porecla și soarta mirilor	Numele, porecla și soarta nănașilor	S-au vestit
1856	Octombrie	6	Ioan Dumbravă	Larion Arman, june și Nastasia Petru Miștiu, fecioară	Roman Măriuș și Palagia, muierea sa	19, 26 septembrie și 2 octombrie
1856	Octombrie	17	Iacob Pop	Clement Varvari, june și Iftinia a lui Vasile Pop, fecioară	Paramon Pop și Ileana, muierea sa	19, 26 septembrie și 2 octombrie

15 octombrie 1856

Întrebându-se deosebi Moise Șot, văduv din Măgura și Trifilia Ștefan Nicolae, văduvă, în vârstă de 30 ani, au răspuns cum că nesiliți de cineva, numai din a lor proprie voie și dragoste, voiesc a se căsători, despre care mărturisim subscrișii.

Gabriel Nițiu – cantor și Filip Budușan – curator.

Ioan Dumbravă, cooperator.

Anul	Luna	Ziua	Preotul cununător	Numele, porecla și soarta mirilor	Numele, porecla și soarta nănașilor	S-au vestit
1856	Octombrie	23	Iacob Pop	Moise Șot, văduv din Măgura și Trifilia a lui Ștefan Nicolae, văduvă	Iacob Șot din Măgura și Ileana, muierea sa.	2, 9 și 16 octombrie

20 octombrie 1856

Întrebându-se deosebi Ioan Gagea, june, de 33 ani și Anisia Todor Huluduc, fecioară, de 25 ani; Pavel Răzvanță, june, de 30 ani și Varvara Todor Sohorca, fată căzută, în vârstă de 21 ani; iarăși Grigore Pop, june, de 32 ani și Nastasia Maxim Gagea, fecioară, de 22 ani, au răspuns cum că nesiliți de cineva, numai din a lor proprie voie și dragoste, voiesc a se căsători, despre care mărturisim subscrișii.

Gabriel Nițiu – cantor și Teodor Jarda – curator.

**Matricula cununaților din Parohia greco-catolică
St. Georgiu din anii 1855-1856**

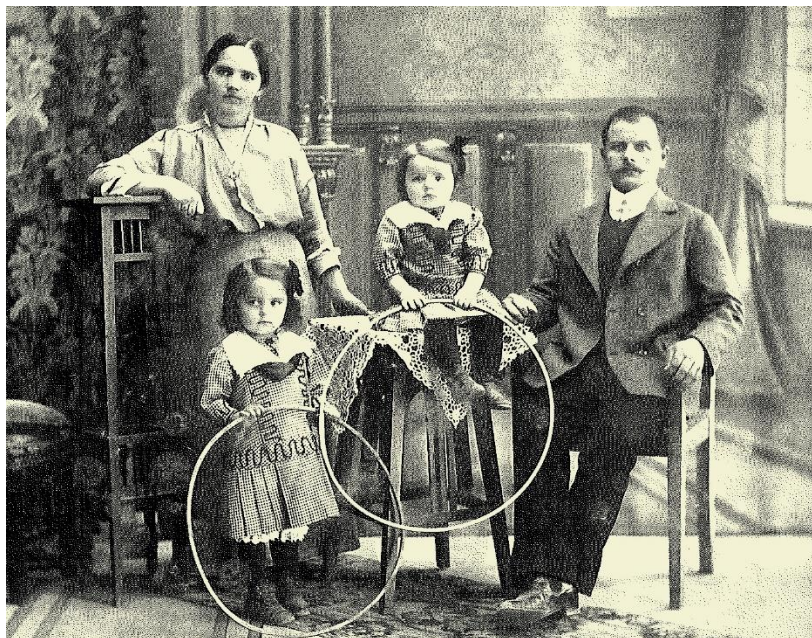
Ioan Dumbravă, cooperator.

Anul	Luna	Ziua	Preotul cununător	Numele, porecla și soarta mirilor	Numele, porecla și soarta nănașilor	S-au vestit
1856	Octombrie	24	Ioan Dumbravă	Ioan Gagea, june și Anisia Todor Huluduc, fecioară	Anton Râmbulea și Maria, soția sa	9, 16 și 23 octombrie
1856	Octombrie	24	Ioan Dumbravă	Pavel Răzvanță și Varvara Todor Sohorca, fată căzută	Ioan Andresi și Parasca, soția sa	9, 16 și 23 octombrie
1856	Octombrie	24	Iacob Pop	Grigore Pop, june și Nastasia Maxim Gagea, fecioară	Vasile Oanea și Maria, soția sa	9, 16 și 23 octombrie

Revăzut cu ocaziunea morții parohului Iacob și transpusă capelanului Dumbravă dispune cu o seriozitate din asta matriculă care se începe de la anul 1831 până 1839, lipsește așadar o dărabă iulie 1821 până 1831 care se comite capelanului a o cerca.

St. Georgiu 22 decembrie 1856

Macedon Pop, vicar foraneu¹.

Colecția Maxim Dumitraș

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Statului Bistrița-Năsăud (SJANBN), fond Colecția registre parohiale de stare civilă, Matricula cununaților din parohia St. Georgiu (1840-1858), f. 35 f. – 39 f.

Guvernatorul Bucovinei în vizită la Sângeorgiul Românesc

În ziua de 23 august 1898 dl. Baron Bouguignon¹, guvernatorul Bucovinei, făcând o excursiune, însoțit de fiicele și fiul domniei-sale, a vizitat și băile de la Sângeorgiul Românesc.

Directorul Societății „Hebe”, prof. dr. Moșil, împreună cu medicul băilor, dl. dr. Alexandru Pop, au condus pe înaltul oaspete arătându-i toate instalațiunile. Domnia-sa a rămas foarte încântat de calitatea apei și a prezis un viitor strălucit băilor.

Administrația băilor i-a oferit d-lui guvernator trei buchețele de flori pietrificate. Domnia-sa a venit de la Dorna și a plecat pe la Rotunda la Câmpulung.

Sursa: *Tribuna*, Sibiu, anul XV, 1898, nr. 175, p. 702.

SÂNGEORZ-BĂI, carte poștală editată de Fotofilm la Cluj, circulată în 14.08.1944

¹ Este vorba de Baronul Friedrich Bourguignon von Baumberg (16 decembrie 1897 - 27 februarie 1903).

Dizertația d-lui profesor Solomon Haliță

În ziua de 30 ianuarie 1912 s-a sărbătorit patronul Seminarului în prezența Î. P. S. Mitropolit al Moldovei și Sucevei dr. Pimen, a domnului C. Meissner, Secretarul general al Ministerului Cultelor, a Prea Sfințitului Nicodim, vicarul Sf. Mitropolii și a unui numeros public, adunat cu această ocazie.

Serbarea s-a început la ora 11 a. m. prin câteva cuvinte rostite de părintele econom P. Savin, directorul Seminarului potrivit ocaziunii, după care s-a urât mulți ani M. Regale și întregii Dinastii, precum și Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit al Moldovei și Sucevei. Apoi s-a dat cuvântul d-lui profesor de filosofie, Solomon Haliță, delegatul corpului profesoral al Seminarului spre a rosti obișnuita dizertație.

Înalt Prea Sfințite,
Domnule Secretar General,
Onorat Auditoriu,

Prăznuim astăzi patronul celui mai vechi așezământ de cultură bisericească și națională, nu numai din vechea capitală a Moldovei, ci din țara întregă.

Gândul nostru se îndreaptă, cu ocazia acestei solemnități, către memoria acelui mare arhieru al Neamului care, înzestrat de la Dumnezeu cu o minte luminată, cu un suflet împodobit de cele înalte frumoase virtuți creștinești și de cele mai alese simțăminte patriotice și naționale, a avut și tăria convingerilor, și puterea voinței, de a întemeia acum 108 ani, în mănăstirea de la Socola, școala de catihisie sau școala pentru învățătura feciorilor de preoți, școală, în care învățăturile aveau să se facă în limba românească și aveau de obiect „cunoștința desăvârșită a dogmelor legii”... „ca și sfintele slujbe ale bisericilor să se împodobească și poată aduce și pe norodul cel prost spre adevărata cunoștință a legii”.

Ca să ani să de ne dăm seamă de însemnătatea acestui fapt, nu trebuie să pierdem din vedere cât de potrivnice erau vremile de acum 108 ani pentru înființarea unei școale menite a da învățatură de carte păturii și re de jos a poporului și, mai cu seamă, cât de îndrăzneată și de greu de realizat ideea unei școale cu limba de propunere românească într-un timp când boierimea țării, chiar cea de obârșie curat românească și încă neamestecată cu elemente străine, avea cultură grecească și vorbea de preferință această limbă; când clerul înalt, grec sau grecizat, urmărind alte interese decât cele prielnice norodului și țării, nu putea admite înființarea de școli naționale și nu putea nici concepe ori înțelege că se poate da învățatură în limba românească.

Și cu toată vitregia vremii aceleia, marele Mitropolit Veniamin în patriotismul său luminat, a înfăptuit ideea celei dintâi școale românești pentru fii de săteni, cu 14 ani înainte de înființarea școalei Gheorghe Lazăr în București.

Școala de Catihisie de la Socola, plecând la 1803 de la modeste începuturi, a fost înzestrată prin stăruința marelui Mitropolit, cu venituri și cu „Dascăli procopsiți”, cum glăsuiește hrisovul domnesc de întărire, iar la 1840, cu doi ani înainte de retragerea sa din scaunul arhipăstoresc, a primit numele de *Seminarul Veniamin* de la Mihail Vodă Sturza, în al cărui palat domnesc este așezată astăzi.

În răstimp de mai bine de un veac, această școală a fost un focar de lumină și de cultură națională, care și-a răspândit razele sale binefăcătoare departe, asupra întregii românimi, nu numai pe terenul bisericesc, ci și pe acela al literelor și al științelor, fiind pe

Dizertația d-lui profesor Solomon Haliță

vremuri aproape singura școală care, deși având caracterul ei bisericesc, dădea și o cultură secundară generală masei poporului de jos.

Gândul nostru se mai îndreaptă în sfânta sărbătoare de astăzi către acei trei slăviți principii ai bisericii, care pentru viața lor neprihănită, pentru stăruința lor în lupta ce au luptat întru biruința credinței celei adevărate, precum și pentru însușirile strălucite ale sufletului lor, au fost aleși ca patroni ai Seminarului, spre a servi de simbol și de pildă vrednică de urmat viitorilor slujitori ai bisericii, care își primesc educația și învățătura în această școală.

În adevăr, ce pilde mai mărețe pot îi pune înaintea elevilor acestui *Seminarium*, cum se numea în Regulamentul Organic, ce învățături și ce simțăminte producătoare de mai îmbelșugat rod, pot fi semănate în mințile și în inimile tinerimii, care își primește pregătirea carierei sale viitoare în această pepinieră de preoți, decât acele care se desprind din viața și din faptele marilor ierarhi Vasile, Grigore și Ioan, la care nu știi ce să admiri mai mult: virtuțile creștinești care au făcut podoaba întregii lor vieți; neînvinga stăruință întru apărarea credinții a lui Vasile cel Mare, erudiția lui Grigore Teologul, sau marea elocvență a lui Ioan Gură de Aur. După cum de asemenea, drept pildă de viață fără prihană, de jertfire de sine, de înțelepciune și de luminat patriotism, trebuie să servească totdeauna slujitorilor bisericii viața și faptele celui mai mare arhipăstor pe care l-a avut până astăzi neamul nostru.

Am socotit, Înalte Prea Sfințite și Onorați Ascultători, că era necesar să împrăpățez în memoria tuturor aceste lucruri, atât pentru legătura ce ele o au cu solemnitatea de astăzi, cât și pentru motivele pe care le pot scoate pentru obiectul cuvântării mele, în îngăduința D-voastră, mă voi ocupa de însemnătatea religiei ca factor de cultură și de civilizațiune, - mai cu seamă însă de chemarea și îndatoririle bisericii noastre naționale și a preotului nostru.

În toate vremile și la toate neamurile pământului, religia a fost un factor esențial al culturii. Ea a fost, este lupta și va fi filosofia maselor cele a popoarelor care, în lupta cea anevoioasă pentru existență, n-au nici răgaz, nici puțință de a se pierde în speculațiuni metafizice asupra problemelor celor mari și nepătrunse ale firii.

Dar și pentru spiritele cele mai luminate, pentru geniile cele strălucite, religiunea formează o completare necesară și indispensabilă a convingerilor filozofice. După cum foarte nimerit spune Kant, când titanii gândirii omenești se conving că nu sunt în stare să dea răspuns la toate întrebările, să găsească soluțiuni pentru toate problemele, smerit își închină ei frunțile înaintea tainelor celor nepătrunse și isprăvesc prin a-și aduce tributul lor de credință adevărilor eterne ale religiunii.

Este adevărat că religiunea nu vorbește limba filosofiei, ci o greu prea limbă de imagini sugestive și de simboluri fermecătoare, pe când învățăturile filosofiei sunt îmbrăcate în abstracțiuni și în formule greu de înțeles; dar tocmai din cauza aceasta religia, a cărei temelie este credința și care se adresează în primul loc inimii, va avea totdeauna mai mare influență asupra educațiunii maselor și asupra îndrumării omenirii pe calea moralității, decât filosofia.

Adevăratul izvor al credinții religioase, este imperfecțiunea noastră psihică și morală, Omul, conștient de aceasta, caută să găsească în societatea organizată, în Stat, corectivul slăbiciunii sale, însă nu-i mulțumit, pentru că nu-l găsește. Legile după care se cârmuiesc Statele sunt făcute și ele tot de oameni, imperfecti și supuși și ei greșelilor și păcatului: Câte nedreptăți nu vedem săvârșindu-se pe fiecare zi sub scutul legilor! Câte legi nedrepte nu se făuresc și cât de adeseori forța nu primează dreptul! - Explicarea? Statul nu-i decât un compromis al deosebitelor celor interese nu publice. Istoria ne dovedește că statul

Dizertația d-lui profesor Solomon Haliță

nu o dată a sechestrat drepturile celor mulți în profitul celor puțini.

Și când individul nu găsește dreptate și mângâiere în alcătuirile oamenilor, gândul și inima lui se îndreaptă către Dumnezeu, de la care nădăjduiește răsplata tuturor nedreptăților omenești.

Părerea, că filosofia și științele naturale vor putea cândva emancipa pe om de necesitatea religiei, este o iluzie.

Luminarea maselor și îndreptarea tuturor defectelor morale prin teorii filosofice, îndulcirea inegalităților și netezirea tuturor asperităților dintre clasele sociale, este o lucrare pe care civilizațiunea nu o va putea isprăvi niciodată. Și tocmai lacunele și imperfecțiunile pe care le constatăm în fiecare fază istorică a acestui proces, rolului și în dovada cea mai eclatantă a necesității religiei și a rolului important pe care ea îl are în civilizațiunea universală, predicând pacea și înfrățirea între oameni, potolirea patimilor, iertarea greșelilor și iubirea aproapelui, mângâind pe cei prizoniți de soartă semănând nădejdea în suflete celor naufragiați în lupta vieții.

Minunat zugrăvește clasicul Schiller puterea morală a nădejdiei, în poezia sa „Die Hofnung”.

Vorbesc și visează oamenii mult
De-a zilelor ce vin, fericire,
Și pe toți îi vedem în goană-alergând
Către-un țel cu noroc și de aur
Îmbătrânește lumea și-ntinerește iar
Și-a-ndreptării nădejde
Pe om nici o clipă nu-l părăsește.

Cu nădejdea se naște și întră-n viață,
Ea flutură împrejurul copilului vesel,
Pe tânăr îl fură fermecata ei vrajă,
Și nici cu moșneagul ea nu se sfârșește.
Căci dacă truditul său drum în mormânt îl încheie,
Pe marginea lui sădește nădejdea.

Nu-i o iluzie amăgitoare și deșartă
Răsărită din creierul unui nebun,
Glasul inimii cu tărie ne spune
Că spre ceva ce mai bun ne-am născut,
Și ceea ce glasul intern ne vorbește
Nu-nșală sufletul plin de nădejde.

Dar religia a fost și este o puternică pavază a conservării naționalității, a obiceiurilor și a culturii specifice a unui popor.

Ce s-ar fi ales oare de poporul românesc, dacă n-ar fi ținut cu tărie la legea lui strămoșească? Ce s-ar întâmpla cu frații noștri de sub stăpâniri străine, dacă ei s-ar lepăda de legea românească? Fără îndoială că ar fi absorbiți în masa popoarelor cu care locuiesc.

Singură religia le-a păstrat limba, obiceiurile și naționalitatea și le servește și astăzi de scut împotriva tuturor încercărilor de deznaționalizare.

Cel a mai elocvent exemplu de puterea de cimentare, prin religie, a legăturilor dintre indivizii aceluiași neam, ni-l dă istoria poporului jidovesc. Risipiți pe întreaga suprafață a pământului, fără patrie, fără limbă națională, expuși influențelor atâtor civilizații deosebite

Dizertația d-lui profesor Solomon Haliță

ale popoarelor în mijlocul cărora trăiesc, nu în mase compacte, ci răzlețiți, jidovii nu s-au contopit cu niciunul din aceste popoare. De fapt și în sensul propriu al națiunii, de naționalitate, poporul jidovesc nu mai formează o națiune, ci o religie care, în ciuda vitregiei celor două mii de ani de la dărâmarea statului jidovesc, a păstrat acestui popor toate defectele și toate însușirile rasei sale.

M-aș extinde prea mult asupra acestei chestiuni dacă aș stărui să desfășor înaintea D-voastră, rolul cultural pe care l-a avut religia creștină în istoria omenirii.

De aceia nu voi insista asupra numeroaselor școale de toate gradele, înființate de biserică, începând de la cele mai de jos, adăpostite multă pe vreme în tinda bisericilor, până la cele mai de sus, în care, pe lângă științele religioase s-au cultivat limbile clasice și care au mântuit de la pieire, în perioada de întuneric a veacului de tezaurele filosofiei și a literaturii antice; nu voi insista nici asupra atâtor instituții filantropice și umanitare, care s-au întemeiat și susținut prin biserică și prin concursul ei, nici cari efectiv pe care l-au dat slujitorii ei, nici asupra influenței binefăcătoare pe care biserica creștină a exercitat-o în privința îndulcirii moravurilor, îndrumând societatea omenească către o viață mai morală, potrivită cu învățăturile întemeietorului ei.

Ci pentru ca să nu abuzez de binevoitoarea D-voastră indulgență, căutând a mă ținea și de făgăduiala dată la începutul cuvântării mele, voi încerca să arăt, în puține cuvinte, care sunt obligațiunile culturale ale bisericii noastre naționale și care este chemarea civilizatoare-socială a preotului nostru, față cu nevoile și cerințele vremurilor de față.

Biserica noastră este autocefală, independentă de orice amestec străin în administrația sa; ea păstrează însă, în privința dogmelor, unitatea cu biserica Ortodoxă de Răsărit. Recunoscută prin Constituție ca biserică de Stat, ea trebuie, să deie întreg concursul ei la eforturile pe care Statul le face pentru răspândirea culturii în masele adânci ale poporului românesc; ea trebuie să colaboreze la ridicarea norodului din starea de ignoranță și de sărăcie în care găsește, din pricina vremilor grele care au trecut peste capul lui la stare mai înfloritoare și mai potrivită cu cerințele civilizațiunii moderne. Această lucrare, la care este chemată biserica, este de mare folos pentru interesul bine înțeles al bisericii însăși. Căci cine va putea să nu recunoască, că ignoranța și mizeria abrutizează pe om și-l împing la tot felul de vicii și de fapte imorale?

Înalt Prea Sfințite,

Dintr-o cuvântare a Înalt Prea Sfinției Voastre, ținută cu ocazia întrunirii protoiereilor și a revizorilor școlari din Moldova de sus, am reținut un mare adevăr, care mi sa întipărit adânc în memorie.

Cu acea ocaziune, între alte multe povețe pe care le-ați dat protoiereilor pentru înțelegerea rostului bisericii noastre, ați spus, că idealul bisericii noastre trebuie să fie de a chivernisi oameni, nu schelete omenești.

Și oamenii în înțelesul acesta al cuvântului, vor fi cei cu mintea luminată pentru înțelegerea învățăturilor celor mântuitoare, pe care ignoranța și mizeria nu-i va împinge pe povârnișul viciului și al păcatului. Cu alte cuvinte, biserica își va face întreaga ei datorie, când se va interesa deopotrivă de buna stare materială și morală a credincioșilor săi, care se condiționează și completează una pe alta, fiind amândouă pârghiile cele mai puternice progresului.

Și care va fi condiția cea dintâi, fără de care preotul, reprezentantul bisericii, nu va putea corespunde chemării și îndatoririlor sale?

Dizertația d-lui profesor Solomon Haliță

În documentul de întemeiere a seminarului Marelui Veniamin, se arată această condiție: *Cunoștința desăvârșită a Dogmelor legii.*

După cum nu poate fi bun profesorul, care nu-i stăpân pe materia obiectului său, tot astfel nu poate fi bun preotul ignorant care nu cunoaște în înțelesul învățăturilor evangheliei. Căci întreb: e cu puțință să înveți pe altul ceea ce tu singur nu știi? E admisibil ca cineva să poată da altora lămuriri și explicațiuni și să producă convingeri în suflete, despre unele chestiuni, pe care el singur nu le înțelege? Și de ce să ascundem adevărul? Oare nu se găesc între slujitorii altarului, unii ca aceia, care nu numai că n-au avut râvna de a-și completa instrucțiunea ce li s-a putut da, după vremuri, în școală, ci au uitat și ceea ce au învățat! De aceea la timp și spre binele și ridicarea clerului ați luat, Înalt Prea Sfințite, hotărârea de a întruni pe preoți în conferințe pastorale.

În același document, pomenit mai înainte, se arată și mai precis motivele pentru care preoții trebuie să fie oameni instruiți: pentru ca din ei „să poată aduce și pe norodul cel prost spre adevărata cunoștință a legii”.

Lămurit rezultă din aceasta, că interesul bisericii, este ca să facă din credincioșii săi creștini luminați, a căror conduită religioasă-morală să fie determinată de adâncă convingere în superioritatea faptei bune, iar nicidecum numai din obișnuința practicii unor forme ale cultului.

Socrate, înțeleptul filosof al antichității, susținea că a fi virtuos, înseamnă *a ști, a cunoaște*. E inadmisibil, că zicea Socrate, cunoaștem binele și să ne convingem de utilitatea lui și cu toate acestea să facem răul. Valoarea morală a unei fapte stă în raport direct cu aprecierea și judecata ce ne formăm despre ea; altfel cum ne-am putea explica mentalitatea rusului bigot, care poartă crucea în sân și mai face și semnul crucii când se duce să fure sau însăși să ucidă! Iată la ce se poate reduce practicarea formelor cultului, care nu sunt decât manifestarea externă a credinței, când însăși fundamentul credinței, principiile morale, pe care ea se bazează, nu sunt înțelese.

Rămâne să mai cercetăm mijloacele practice, prin care preotul putea să lumineze „norodul cel prost”, cum glăsuiește documentul, și prin care va putea îndruma turma, lui încredințată spre păstorire, pe calea moralității, a binelui și a adevărului. Două sunt cu deosebire aceste mijloace: *cuvântul și exemplul*.

Prin puterea cuvântului apostolii au propovăduit Evanghelia lui Hristos la toate popoarele ; prin puterea cuvântului Marii Trei Ierarhi, patronii acestui seminar, au biruit încercările ereticilor de a zdruncina temeliiile credinței celei adevărate, și tot prin cuvânt au fost puse în mișcare noroadele Apusului ca să oprească năvalnica înaintare a Islamului cotropitor. Biserica luterană și cea anglicană prețuiesc predica și explicarea evangheliei ca cea mai de samă îndatorire a preotului, și nu fără cuvânt. În adevăr, predicii i se datorește faptul că bisericile sunt pline de credincioși în toate Duminicile și sărbătorile, și că Sfânta Scriptură și cărțile de rugăciune nu lipsesc din casa niciunui fiu sufletesc al acestor biserici. Efectele acestei stări de lucruri se învederează în adâncă religiozitate și moralitate a poporului englez și a tuturor protestanților.

Nu la toți cei chemați a predica, putem cere elocvență, pentru că elocvența este un talent înnăscut. Însă elocvența necesară predicării cuvântului lui Dumnezeu și-o pot însuși toți preoții conștienți pătrunși de omenirea lor. *Pectus disertos facit*¹. Apostolii n-au fost, ci au devenit oratori, pentru că simțeau din adâncul inimii ceea ce spuneau. Ceea ce putem cere fiecărui preot este, ca cel puțin să citească lămurit și cu rostire limpede rugăciunile, să nu facă serviciul religios în liniște și cu toată evlavia cuvenită, să nu schimonosească și ciuntească cuvintele, să explice înțelesul învățăturilor evangheliei din fiecare Duminică și

¹ Inima (și forța minții) te face elocvent.

Dizertația d-lui profesor Solomon Haliță

sărbătoare. Pentru aceasta nu se cere talent deosebit, ci numai studiu, pregătire și o conștiință curată pentru împlinirea cu sfințenie a datoriei.

Și tot prin pe cuvânt va trebui să îndrepte preotul pe credincioșii săi calea cea dreaptă, cu vreme și fără vreme, în toate împrejurările vieții, prin sfaturi înțelepte și povețe ocazionale.

Valoarea acestor sfaturi și povățuiri este încă și mai mare decât învățăturilor teoretice-sistematice, pentru că în fața întâmplărilor concrete, reale, din viață, inima omului e mai deschisă și mai primitoare de sfatul cel bun.

Însă pentru ca predica să fie ca sămânța cea bună care produce rod îmbelșugat, se mai cere o condiție esențială: *Fapta preotului să se potrivească cu vorba.*

Exemplul influențează mai puternic decât povața.. *Verba movent, exempla trahunt*¹. Acesta-i un vechi adevăr, care rămâne veșnic nou. Exemplul are efecte mult mai mari și mai durabile decât povața. Exemplul convinge prin puterea intuiției, nu numai despre ce e bine de făcut, dar ne dovedește că binele e și necesar și posibil de realizat.

Psihologia ne învață că firea noastră sufletească este astfel alcătuită, că mai degrabă suntem dispuși a face ceea ce alții ne învață să facem.

De aceea preotul trebuie să-și întocmească astfel felul vieții sale, ca viața sa întreagă, cea publică cât și cea privată, să poată servi exemplul tuturor.

Numai așa va câștiga preotul toată autoritatea morală de care are nevoie, pentru îndeplinirea greii sale chemări. Iar spre acest sfârșit, pildă vie să fie înaintea tuturor slujitorilor altarului, viața și faptele sfinților trei ierarhi, pe care biserica îi prăznuiește astăzi, precum și viața și faptele marelui Mitropolit Veniamin, care sfânt a fost pentru biserica noastră națională și pentru neamul românesc.

Drept încheiere, încă un cuvânt către voi iubiți elevi.

Noi, profesorii acestei școli, ne dăm toată osteneala ca să vă luminăm mintea cu tot felul de învățături folositoare și punem mai bună parte a sufletului nostru, pentru formarea educațiunii voastre. În general, nu putem să ne plângem de roadele ostenelelor noastre. Însă să știți un lucru: nici o școală, ori cât de bine organizată și de înțelepțește condusă, nu va putea desăvârși educațiunea elevilor ei. Completarea educațiunii și a instrucțiunii se face în școala cea mare a vieții, prin muncă personală și continuă.

Locke, vestitul pedagog și filosof englez, zice că nici un învățat nu-și datorește reputațiunea sa școlii. Dintre absolvenții unei școli, nu premianții care s-au culcat pe laurii câștigați, ci aceia izbutesc să se impună contemporanilor, prin virtuțile și cunoștințele lor, și să iasă din comun, care au înțeles marea importanță a educațiunii personale post-școlare. De aceia vă zic, amintindu-vă cuvântul din Scriptură: nu îngropați talantul pe care școala vi-l dă, ci căutați să-l înzecitiți și însutiți, spre binele vostru și al neamului.

Sursa: *Situația elevilor din seminarul „Veniamin Costache” (1804-1912)*, anul școlar 1911-1912, Iași, 1912, p. 31-38.

¹ Cuvintele zboară, scrierile rămân

Scrisori de pe frontul „Marelui Război” în arhiva personală a învățătorului Ioan Marcu din Sângeorz-Băi

55

1915, iulie 2, <f. 1>

Dorite Nănașule!

Cartea cu datul de 19 l. tr.¹, deși cu întârziere, am primit-o. sunt vesel că, pe lângă toate greutățile zilnice, cel puțin sunteți sănătoși cu toții. Îți gratulez din inimă la norocul ce l-ai avut cu ocaziunea asentărilor².

M-a mirat și încă nici acum nu-mi vine să cred, deși văd scris negru pe roz, că „Izvorul”³ se lichidează. Ce va fi? În general ce va fi cu cei ce nu și-au putut replăti⁴ capitalurile... ? Sunt și eu îngrijorat și supărat, că oricum, sperând să ajungă pacea cu zile, să nu-mi văd mica osteneală adusă la vorba „degeaba”.

Te rog dă-mi în privința aceasta unele informațiuni. Pe aici, asemenea e secetă mare. Holdele se coc de frică, arse și cu spice seci. Fiind pământul nisipos, nu e mirare, că ducem cea mai mare lipsă de apă. *Bem nămol* (s. n.). altcum, numai tunul de n-ar fi, vai de mine, bine ar fi. Dar, tempora mutantum.

Salut general, cu bine, Iustin.

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJANB-N), fond personal *Marcu Ioan*, d. 72, f. 14, în Adrian Onofreiu, Cornelia Vlașin (ed.), în Războiul din spatele tranșeelor. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrița-Năsăud, Cluj Napoca, Argonaut, 2017, p. 92 (Carte poștală adresată lui Ioan Marcu).

58

1915, iulie 15, Bisztra

Prea mult Doriții mei frate și cumnată și nepoți

Iată că noi, din darul lui Dumnezeu, suntem sănătoși cu toții, care sănătate v-o pof-

¹ Luna trecută.

² Recrutare.

³ Vezi Vasile Dobrescu, Adrian Onofreiu, The Borrowing and Saving Reunion „Izvorul” în Sângeorzul Român (Sângeorz-Băi) between 1901-1934. Short historical overview. Reuniunea de economii și împrumut „Izvorul” în Sângeorzul Român (Sângeorz-Băi. Scurtă perspectivă istorică, în „Roamnian Review of Financial and Banking History. Revista Română de Istorie Financiar-Bancară”, Romanian History Banking, Association of Oradea, Univerity of Oradea, Year I, Issue 1, July-December 2011, p. 20-29.a achita ratele

⁴ Achită ratele.

**Scrisori de pe frontul „Marelui Război” în arhiva personală a învățătorului
Ioan Marcu din Sângeorz-Băi**

tim și D-voastră, de la Dumnezeu să vă rânduiască și, am tot așteptat să-mi scrii că, ce ai isprăvit cu cățania, căci ai tăi, aici, foarte mulți de n-au rămas, din 350, numai 40. De oameni au luat foarte mulți, și copiii de 18 ani, care nu este în stare să ducă 2 litre în spate și timpul este călduros, fără de măsură și nu plouă de fel, și litra de cucuruz 10 coroane, iar grâu nu se capătă de fel, iar cucuruzele sunt foarte mândre, începem la sapă a doua oară, și ierburile sunt foarte mândre și or indalită¹ la casă prin Frășia și, am tot așteptat că ne-ai scris că vei veni la noi, dar te-aș ruga, de ai putea, să vii la noi; Baciul încă este sănătos și Lisaveta, și cumnata, cu aceste puține cuvinte rămânem de bine, al Dumitale frate Iosif Marcu.

Aștept răspuns cât mai în grabă, să capăt carte de la Dumneata, inclite² frate, te salut și îmbrățișez.

Și după cum mi-ai scris ca să vii la Dumneata, te aștept să vii dumneata la noi, că poate, dacă venim amândoi, laolaltă.

SJANB-N, fond personal *Marcu Ioan*, d. 47, f. 22-23, în Adrian Onofreiu, Cornelia Vlașin (ed.), în *Războiul din spatele tranșelor. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrița-Năsăud*, Cluj Napoca, Argonaut, 2017, p. 94.

60

1915, iulie 24, <f. 1>

Stimate domnule învățător

Îndrăznesc eu, Ilie, a vă scrie puține cuvinte, nu vă fie greu, că mi-e tare dor de D-voastră, că unde-s amu noi, n-a umblat nimeni de când îi războiul, numai bătrânii noștri când s-au bătut au fost pe aicea, *am mers 5 zile și 5 nopți și într-una merserăm, că nu știm nici încotro trage Ardealul, de cum, satul, că suntem într-a patra țară, în Slovinea, pe aici merg și la America, de aicea până la Fiume mai sunt 600 de kilometri* (s. n.).

Iarăși mulțămesc lui D-zeu că până acuma nu suntem în foc, că suntem departe de foc, tare. Suntem în cortel într-un oraș, Monszterdorf, așa se cheamă, apoi, trăim foarte bine, mâncarea-i bună, băutura în toată ziua, numai ni-s grele ibung-urile³. D-apoi, mi-a ajutat D-zeu Sfântul.

Voie bună îți poftesc, domnule învățător, sărut mâna la doamna, le poftesc tot binele la copiii D-voastră, Onea.

SJANB-N, fond personal *Marcu Ioan*, d. 57, f. 4, în Adrian Onofreiu, Cornelia Vlașin (ed.), în *Războiul din spatele tranșelor. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrița-Năsăud*, Cluj Napoca, Argonaut, 2017, p. 95-96.

61

1915, iulie 30, <f. 1>

Dorite Nașule!

Război-scumpete-foamete-secetă-boale. Iată cinci prieteni care, îmbătându-se, s-au

¹ Au cuprins.

² Formulă de politețe; aici, cu sensul de prea stimate.

³ Exerciții.

**Scrisori de pe frontul „Marelui Război” în arhiva personală a învățătorului
Ioan Marcu din Sângeorz-Băi**

luat pe drumurile Europei de după cap și izbesc, doboară și zdrobesc în toate părțile.

Citirea cărții D-tale, ce poartă datul 22 iulie mi-a fulgerat prin minte constatările acestea, care totuși, nu-s decât o palidă asemănare cu realitatea.

Pe la noi, adică pe la D-voastră, sunt sigur stări care produc milă și îngrijorare, dar pe aici, pe la noi, stările și priverile înfiorătoare atacă direct inima, nervii și mintea.

Așa-i, trebuie să fii tare, ca să poți privi cu nepăsare toate câte sunt și se pârândează¹. Cu toate acestea, orașul în care mă aflu de prezent, asemănător cu Clujul, luat de curând, parcă nici nu-i pasă. Comunicația regulată, comerțul cu prețuri destul de convenabile și relațiile sociale normale, dau semne de avere și putere, ori doar, dau dovadă, că n-are nimic comun cu administrația militară. Oricum ar fi, e bine că armata noastră este în favor cu toate acestea.

Sunt bine. Lopata am aruncat-o iarăși în pod. Sunt ord[onat] la Armee-Gruppen-Kom². M-am furgătuț³ și am ajuns. Ce e nou? De coleră⁴ sunt îngrijit⁵ și eu. Cred că măsuri s-au luat.

Sărut mâna nănașei. Salut tuturor. Până la revedere, te salut cu drag, Iustin.

SJANB-N, fond personal *Marcu Ioan*, d. 72, f. 15, în Adrian Onofreiu, Cornelia Vlașin (ed.), în *Războiul din spatele tranșeelor. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrița-Năsăud*, Cluj Napoca, Argonaut, 2017, p. 96.

63

1915, august 13, Sângeorzul Român

Chitanța de plată pentru suma de 12 coroane cal[culul]⁶ coroanei, care sumă subscrisul o am primit-o în ziua de astăzi din casa comunei Sângeorgiul Român, ca plată pentru facerea alor 3 (trei) copârșee (sălașe)⁷ în care s-au îngropat 3 (trei) morți în boală de coleră; despre ce chitez⁸.

Sângeorgiul Român, la 13 august 1915.

Alexandru Algeorge.

Vidi⁹, Alexandru Buia, primar comunal.

SJANB-N, fond personal *Prefectura județului Năsăud-subprefect*, nr. bază, d. 28(4181)/1919, f. 410, în Adrian Onofreiu, Cornelia Vlașin (ed.), în *Războiul din spatele tranșeelor. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrița-Năsăud*, Cluj Napoca, Argonaut, 2017, p. 97-98.

¹ Se succed, urmează.

² Comanda Grupului de Armate.

³ M-am învârtit, m-am aranjat.

⁴ Holeră.

⁵ Îngrijorat.

⁶ Aici, cu sensul de curs de schimb.

⁷ Sicrie.

⁸ Prezint, semnez chitanța.

⁹ Văzut.

**Scrisori de pe frontul „Marelui Război” în arhiva personală a învățătorului
Ioan Marcu din Sângeorz-Băi**

64

1915, august 13, <f. 1>

Stimate domnule învățător

Primind corespondența D-tale, scrisă din 7 august, am primit-o (sic!) în 12 august cu multă bucurie, văzând că vă aflați cu toții în viață.

Dar să vă scriu și eu despre mine, că veți ști, onoraților domni, că până în ziua de astăzi sunt sănătos, care dimpreună v-o poftesc și D-voastră.

Apoi, mi-ați scris că n-aveți fân mai de fel, îs rele ierburile. D-apoi, ce să faceți, așa a dat D-zeu, anul acesta, iarăși eu aș zice, d-le învățător, să țineți mărhaie¹ cum îți putea, că nu-i marhă în țară deloc, strângeți paie și turjenii² cât de multe, numai să le puteți scoate din iarnă, că nu vă temeți, că au să mănânce paiele și turjenii ca otava, c-așa-i când îi foamete de fân (s. n.).

Rămân, de bine voitor, al D-voastră, Ilie, vă poftesc tot binele, să ne întâlnim iarăși sănătoși.

SJANB-N, fond personal *Marcu Ioan*, d. 57, f. 3, în Adrian Onofreiu, Cornelia Vlașin (ed.), în *Războiul din spatele tranșeelor. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrița-Năsăud*, Cluj Napoca, Argonaut, 2017, p. 98.

65

1915, august 17, Sângeorzul Român

Quitanta

Despre 18 coroane (optsprezece) coroane val. coroană, care sumă subscrisul o am primit-o din casa comunei Sângeorzul Român, ca plată pentru facerea alor 3 (trei) gropi în care s-au îngropat 3 (trei) morți în boala de coleră, despre ce quitez.

Sângeorgiul Român, la 17 august 1915.

Ca martori: Ioan Algeorge; x Petre Ciociu, prin Ioan Algeorge.
Alexandru Buia, primar comunal.

SJANB-N, fond personal *Prefectura județului Năsăud-subprefect*, nr. bază, d. 28(4181)/1919, f. 412, în Adrian Onofreiu, Cornelia Vlașin (ed.), în *Războiul din spatele tranșeelor. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrița-Năsăud*, Cluj Napoca, Argonaut, 2017, p. 98-99.

67

1915, august 19, Sângeorzul Român

Chitanță

Despre 154 (unasutăcincizecișipatru) coroane valută coroană, pe care eu, subscrisul,

¹ Vaci.

² Tulpina porumbului, după depănușare.

**Scrisori de pe frontul „Marelui Război” în arhiva personală a învățătorului
Ioan Marcu din Sângeorz-Băi**

am primit în ziua de astăzi din casa comunei Sângeorgiu, ca plată pentru 69 mierțe¹ de var (a 2 coroane, 138 coroane) și două căraușii din Ô-Radna², a 8 coroane, 16 laolaltă, 154 coroane pe seama Oláhszentgyörgy³, cu ocaziunea izbucnirii bolei de coleră, ceea ce prin acesta chitez.

Sângeorgiu, la 19 august 1915.

Domide Andrei.

Vidi, Alexandru Buia, primar comunal.

SJANB-N, fond personal *Prefectura județului Năsăud-subprefect*, nr. bază, d. 28(4181)/1919, f. 411, în Adrian Onofreiu, Cornelia Vlașin (ed.), în *Războiul din spatele tranșeelor*. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrița-Năsăud, Cluj Napoca, Argonaut, 2017, p. 100.

68

1915, august 22, Sângeorzul Român

Quitanta

Despre 90 coroane (nouăzeci coroane) val. coroanei, care sumă subscrișii am primit-o în ziua de astăzi, din casa comunei Sângeorzul Român, ca plată de frecători⁴ și supraveghetori și îngropători la acei oameni care au murit în beteșug⁵ de „Coleră” și anume: din 12 august și până în 20 august 1915, pe fiecare zi, câte 5 coroane unul, pentru 2, 10 coroane la zi; despre ce adevărim și quităm.

Sângeorgiul Român, la 22 august 1915.

Ca martori: Ioan Algeorge, Ilisie Partenie.

x⁶ Roman Ciociu; x Paramon Neamțu, prin Ioan Algeorge.

Alexandru Buia, primar comunal.

SJANB-N, fond personal *Prefectura județului Năsăud-subprefect*, nr. bază, d. 28(4181)/1919, f. 413, în Adrian Onofreiu, Cornelia Vlașin (ed.), în *Războiul din spatele tranșeelor*. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrița-Năsăud, Cluj Napoca, Argonaut, 2017, p. 101.

69

1915, august 22, Sângeorzul Român

Quitanta

Despre 2 coroane 40 fileri, adică (două) coroane 40 fileri, care sumă subscrisul, o am

¹ 1 mierță = 25 kg.

² Rodna Veche.

³ Sângeorzul Român, azi Sângeorz-Băi.

⁴ Formă alterată pentru frecători = cei care închid, interzic accesul. Aici, cu sensul de a interzice accesul în locuința unui bolnav de holeră, pentru a preîntâmpina răspândirea maladiei. De regulă, în epocă se uzita practica de a bate scânduri pe ușa și geamurile locuinței, *ca semn al contaminării epidemice* și al interzicerii accesului.

⁵ Boală.

⁶ Semnul crucii, pentru neștiutorii de carte.

**Scrisori de pe frontul „Marelui Război” în arhiva personală a învățătorului
Ioan Marcu din Sângeorz-Băi**

primit-o în ziua astăzi din casa comunei Sângeorgiul Român ca plată pentru ducerea alor¹ 2 morți de coleră cu trăsura mea, și anume, Raveca Costan Puițău și Maria Procopie Puițău, la cimitirul de pe „Tabără”, pentru fiecare moartă, 1 coroană 20 fileri, despre ce quitez.

Sângeorgiul Român, la 22 august 1915.

Ca martori: Ioan Algeorge; Ilisie Partenie; x Gavrilă Strugar, prin Ioan Algeorge.
Vidi, Alexandru Buia, primar comunal.

SJANB-N, fond personal *Prefectura județului Năsăud-subprefect*, nr. bază, d. 28(4181)/1919, f. 414, în Adrian Onofreiu, Cornelia Vlașin (ed.), în *Războiul din spatele tranșelor*. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrița-Năsăud, Cluj Napoca, Argonaut, 2017, p. 101.

70

1915, august 22, <f. 1>

Prea dorite învățător și vecin

Binevoiesc a-ți scrie puține șire despre rândul meu și mersul războiului.

Mai întâi de toate, vă fac cunoscut căci eu, al dumneavoastră vecin Maxim, încă mă aflu deplin sănătos, care de asemenea, v-o doresc și domnului, și doamnei, și la copiii d-sale.

Și totodată, faceți bine și iertați cum am scris, căci am scris mergând după rus și acum tot mărșăluim după el de 20 de zile, și până acuma umblă destul de bine, în toate împrejurările, și el, ce are, tot și bombardează, doar își va pune D-zeu mila să îl putem birui pe dușmanul nostru.

Și totodată, avem vreme frumoasă, mai și plouă câte într-o zi, vreme mestecată foarte frumoasă, și, totodată, prea stimate domnule învățător și vecin, aș dori „Foaia Poporului Român”, dacă ați binevoi a mi-o adresa.

De la „Poporul Român” aș vrea a mai ști și din alte părți, cum umblă mersul bății și a mă deștepta și, mă rog, dacă se poate, să-mi trimiteți „Foaia Poporului”, și de plătit, i-oi trimite eu la domnul învățător de aici, sau, și scrie acasă, la soție, să plătească „Foaia Poporului”, la domnul învățător, și, până la 1 ianuarie.

Dar, mă rog, dacă ați putea, a-mi trimite răspuns, căci voi trimite eu banii de aici, căci, nu știu, ele au, sau nu.

Prin aceste cuvinte vă salut din tot sufletul și poftesc o voie bună la domnul învățător și la doamnă, și copiii dumneavoastră, și mă rog, dacă îți avea o putință, să îmi împliniți dorința, și vă rog, iartă cum am scris și, am mai și greșit, am început de la sfârșit, căci m-am păzit², am scris mărșăluind pe drum și atunci a sosit poșta și m-am păzit, ca să o pot trimite.

Vă salut din inimă, eu, Dobzău Maxim.

SJANB-N, fond personal *Marcu Ioan*, d. 30, f. 6-7, în Adrian Onofreiu, Cornelia Vlașin (ed.), în *Războiul din spatele tranșelor*. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrița-Năsăud, Cluj Napoca, Argonaut, 2017, p. 102.

¹ Formulă arhaică: a celor doi.

² Grăbit.

**Scrisori de pe frontul „Marelui Război” în arhiva personală a învățătorului
Ioan Marcu din Sângeorz-Băi**

73

1915, septembrie 29, Bran

Iubite frate!

După o tăcere îndelungată, încă pe când eram în Alba-Iulia, revin acum a-ți scrie că am plecat în 27 septembrie de acolo și mă aflu la Bran, acolo unde s-a început teatrul luptelor noastre. Încolea¹, e liniște, nu știu până când. Ce mai faceți prin S. Georgiu?

Noi, în rezervă, o ducem destul de bine. Poate octombrie ne va aduce ceva schimbare, vom vedea.

S-au purtat bine băieții noștri, așa că au făcut fala regimentului. Pe toate fronturile fac bravuri puii de moți. Atâta dispoziție sufletească cât și forță fizică sunt foarte bine pronunțate.

De când am plecat nu am primit nici o veste de la ai mei, de la Bistra. Nu ești asentat? Și unde vei avea să te prezinți? La noi?

După toate acestea, rămân salutând pe ai tăi scumpi, iar pe tine te îmbrățișez cu drag, colega.

Iulius Coroi.

SJANB-N, fond personal *Marcu Ioan*, d. 23, f. 10, în Adrian Onofreiu, Cornelia Vlașin (ed.), în *Războiul din spatele tranșelor. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrița-Năsăud*, Cluj Napoca, Argonaut, 2017, p. 104.

74

1915, octombrie 30, Sibiu

Prea stimate domn învățător și vecin

Binevoiesc a scrie puține șire despre starea în care mă aflu.

Mai întâi de toate, vă fac cunoscut, prea stimate domn, doamnă și prea dorite vecin, cum că mă aflu în Sibii, și sunt deplin sănătos, care, de asemenea, o doresc și la domnul învățător și la familia Dumitale, și m-am fost rugat la domnul învățător să îmi trimită „Foaia poporului”, și domnul mi-a plinit dorința.

Dar eu nu am apucat a primi nici un răspuns, nici foaia. Căci s-a făcut mocrod² tare domn Săinean, și am venit la spital mai îndărăpt³. Am stat vreo zece zile, și de acolo am venit la Sibii, și, dintr-a 15 septembrie am fost pornit la bătaie și aici, în Sibii, sunt din 8 octombrie.

Și mă foarte mulțămesc pentru facerea de bine.

Voi trimite eu o carte la baterie, ca să-mi trimită cartea aici. Căci, acum încă nu știu, cât mai stăm pe aici, până ce ne vom așeza la cadări⁴, căci cadări nu sunt aici.

Până ce ne vom așeza la cadări, căci cadări nu sunt aici, căci s-au așezat la Șura Mare, sau, că vom merge mai îndărăpt, și atunci vom primi-o, și, mă rog la domnul învățător, să nu vă supărați, căci eu încă nu am știut nimic până acuma, ce-au venit ele la mine.

¹ Formulă stricată pentru încolo.

² Supărat.

³ În urmă.

⁴ Tabără; aici, cu sensul de garnizoană.

**Scrisori de pe frontul „Marelui Război” în arhiva personală a învățătorului
Ioan Marcu din Sângeorz-Băi**

Și, să faci bine să trimit bani, cât va face, și mă rog de un răspuns.
Vă poftesc o voie bună și fericire, doriți vecini și domni.
Vă salut cu dor, eu, Dobzău Maxim.

SJANB-N, fond personal *Marcu Ioan*, d. 30, f. 9-10, în Adrian Onofreiu, Cornelia Vlașin (ed.), în *Războiul din spatele tranșelor. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrița-Năsăud*, Cluj Napoca, Argonaut, 2017, p. 104-105.

77

1915, decembrie 4, <f. 1>

Datul epistolei, 4 decembrie 1915.

Prea iubitul meu onorat și domn învățător Marcu. Iată și eu, al D-lor voastre dorit fiu și sătean Sohorca Alexandru lui Niculai ajungându-mă dor de D-ta., aș binevoi a-ți scrie o mică epistolă despre rândul meu, și anume, mai întâi, îți fac cunoscut căci am rând bun și mă aflu în cea mai deplină sănătate, care asemenea vă poftesc și D-lor Voastre, la toți.

Apoi vei ști căci sunt în Galiția în rezerve, și am venit pe la Kishaza și Muncaci, prin Carpați. Tare bine trăiesc.

Aștept cu drag răspuns.

Sohorca Sandor¹, K[aiserliche] u[nd] K[onigliche], R[egiments] nr. 63/5 companie, Grupe Oberszt. V. Varadi, feld post nr. 350.

SJANB-N, fond personal *Marcu Ioan*, d. 70, f. 1, în Adrian Onofreiu, Cornelia Vlașin (ed.), în *Războiul din spatele tranșelor. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrița-Năsăud*, Cluj Napoca, Argonaut, 2017, p. 110.

78

1915, decembrie 9, Cluj

Domnule Marcu!

Am primit cu mare bucurie epistola trimisă, căci îmi serviți ceva noutăți de prin Sângeorgiu, tata nu scrie nimica.

Mi-am petrecut seara de Crăciun în mijlocul sângeorzenilor vulnerați², căci în altă parte nu prea mergem bucuroși. Așteaptă și ei ca în tot momentul să le vină poruncă să meargă înapoi. Ne-am vorbit, dacă le va succede, să mergem laolaltă pe câmpul de război.

De aici, tot aproape a doua zi pleacă câte o companie și vin toată ziua răniți cu droaia³, pe noi ne muștruluiesc tare, de multe ori am da dracului toate stelele, numai să ne mai dea pace, dar nu se poate.

În ziua de Crăciun am fost la săpat de șanțuri, porunca e poruncă (s. n.).

Salutări de la toți, Victor.

SJANB-N, fond personal *Marcu Ioan*, d. 38, f. 7, în Adrian Onofreiu, Cornelia Vlașin (ed.), în *Războiul din spatele tranșelor. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrița-Năsăud*, Cluj Napoca, Argonaut, 2017, p. 110.

(Continuare în numărul viitor)

¹ Alexandru.

² Răniți.

³ Cu grămada, mulți.

Viață ortodoxă năsăudeană între anii 1900-1948

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Alți slujitori ai bisericii ortodoxe

Protopopul Victor Mureșan

În scaunul Protopopiatului ortodox al Bistriței lui Grigore Pletosu i-a urmat Victor Mureșan care n-a fost niciodată instalat oficial, cu drepturi depline în această funcție. Destinul s-a legat de edificarea Bisericii „Sfinții Trei Ierarhi” din Bistrița¹. Născut la data de 26 aprilie 1881 în localitatea Moluțui (azi Măluț, județul Bistrița-Năsăud), pe atunci aflată în județul Someș a decedat la 30 aprilie 1959, fiind dintr-o familie cu tradiție preoțească. A absolvit opt clase, a făcut studiile liceale, după care a urmat Academia Teologică de la Sibiu absolvind-o în anul 1905. S-a căsătorit cu Emilia Pahone, soră cu un cunoscut om politic din Bistrița, Vasile Pahone, având împreună 5 fete².

A fost hirotonit preot, probabil, imediat după căsătorie la data de 15 decembrie 1905 de către mitropolitul Ioan Meșianu, a fost numit preot în satul Iad (azi Livezile, județul Bistrița-Năsăud), unde a slujit până la 1 ianuarie 1923. După aceea a plecat să păstorească în Statele Unite ale Americii timp de 4 ani, până la 1 iunie 1927, reîntorcându-se în zona Bistriței. La data de 6 ianuarie 1927, Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului i-a oferit distincția de a purta brâu roșu, hirotiesind-l, probabil, și protopop onorar. Începând cu luna iulie 1927 a funcționat în cadrul parohiei ortodoxe Bistrița până la pensionare³. S-a implicat activ în mersul lucrurilor din satele din ținutul năsăudean. A fost de față la sfințirea bisericii „Schimbarea la față” din Sângeorz-Băi de către episcopul Nicolae Colan, iar la cele din Năsăud și Feldru a oficiat chiar el slujba de sfințire.

Ieromonahul Antonie Bâznog

Antonie, pe numele de botez Alexandru, s-a născut în 14 august 1866 în Sângeorzul Român, din părinții Roman Bâznog, plugar, în vârstă de 24 de ani și Maria Gagea, de 26 de ani, femeie de plugar. Locuința lor figura „Peste Apă” la numărul 199⁴.

În statul de serviciu al evidențelor Episcopiei Ortodoxe din Cluj din anul 1929 reiese faptul că în anul 1902 era monah plecând la Muntele Athos unde a stat opt luni, perioadă în care la 17 martie 1902 este hirotonit preot de către arhiepiscopul Ilarion la Mănăstirea Stavronechita, apoi se reîntoarce în țară ca ieromonah.

¹ Maxim Morariu, „Părintele Victor Mureșan (1881-1959) din Bistrița - un nedreptățit al istoriei bisericești”, în Tabor, Cluj-Napoca, XI(2017), nr. 8, p. 23.

² *Ibidem*, p. 23-24.

³ *Ibidem*, p. 24.

⁴ SJANBN, fond Vicariatul Rodnei (1812- 1948), Matricola botezaților din Sângeorzul Român, poz. 65; Dărăban, Pagini de ortodoxie sângeorzană, Cluj-Napoca, Mega, 2018. p. 86; Idem, „Slujirea monahală la începutul secolului XX în Sângeorz-Băi”, în Lumina, București, 2015.

Alexandru DĂRĂBAN

Până la 15 octombrie 1919 a stat fără funcțiune la casa proprie din Sângeorz-Băi¹. Arhivele păstrează o adresă a acestuia către Mitropolia din Sibiu, încă din anul 1919, în care părintele Antonie Bâznog trimite un proces-verbal cu numele și iscăliturile unor locuitori din Sângeorzul Român², în care s-a decis înființarea unei parohii ortodoxe³. Mitropolia recomandă ca pentru a aproba demersul, să se țină un nou sinod local în care să se aleagă Comitetul și Epitropia conform Statutului Organic, fără a alege în aceste corporații femei. Toate acestea au rămas în stadiu de proiect până la reîntoarcerea acasă a celui alt frate, ieromonahul Ioachim⁴. A funcționat ca administrator parohial în Săcelul Maramureșului (aparținând de Protopopiatul Dej) de la 15 octombrie 1919 până la 28 decembrie 1922⁵. Începând cu această dată a slujit în parohia Feiurd-Pădureni până pe la 1929, după care s-a mutat în Chinteni⁶. Printr-o adresă a protopopului VasIU al Clujului către Consiliul Eparhial era anunțată trecerea la cele veșnice în ziua de 25 februarie 1939 a ieromonahului Antonie Bâznog, fiind înmormântat la 27 februarie în Cluj. Despre trecerea la cele veșnice a părintelui Antonie s-a informat opinia publică prin publicația *Renașterea* care, printre altele, spunea despre părinte că „a fost fermecat de tânăr de frumusețea vieții monahicești. A mers pe jos la Muntele Athos, unde i s-a dat chipul monahicesc, greu de obținut în Ardeal. A vizitat și Ierusalimul. Reîntors în țară a muncit din straja dimineții până în noapte spre a înălța biserici și spre binele turmei care o păstorea... Modest și simplu, a muncit din tot sufletul și cu tot devotamentul pentru cauza sfântă. A trecut la cele veșnice la vârsta de 73 de ani, regretat de toți aceia care l-au cunoscut⁷.”

Serviciul înmormântării a fost oficiat de protopopul VasIU, părintele Mușat, părintele Relea și diaconul Suci. Răspunsurile au fost date de corul Academiei teologice, condus de d-l Vasile Petrașcu. Părintele VasIU a elogiat munca răposatului ieromonah, evidențind viața sa austeră și înfăptuirile mărețe⁸.

La recomandarea protopopului VasIU, s-a făcut de către avocatul Episcopiei, dr. Vasile Petrașcu, o inventariere a tuturor bunurilor ieromonahului Bâznog. Toată agonisita călugărului a fost stabilită la 350.378 de lei⁹. Avându-se în vedere că toți călugării de pe raza Episcopiei Clujului făceau parte din soborul Mănăstirii „Sfânta Ana” din Rohia, se făcea recomandarea în a se deschide la casieria eparhială a unui cont nou sub numele „Lăsământul ieromonahului Antonie Bâznog, proprietatea Mănăstirii Sfânta Ana”. S-a mai găsit și un testament lăsat „nepotului” său Flore Salvan, student la Academia Teologică Ortodoxă din Cluj, în care erau menționate, printre altele, că „lasă ca moștenire hainele cu vasele de la bucătărie și tot ce se află în casa parohială ca bunuri personale; dorința ca nepotul să se facă profesor și popă; lăsa creanțe bănești (din aceste creanțe va trimite celor trei frați ai săi din Sângeorz-Băi câte 50.000 de lei pentru fiecare, aceștia declarând, în scris, părintelui Bunea) ca să se îngrijească de înmormântare, în a-l îmbrăca în odăjdiile bisericesti, să fie înmormântat la Cluj și să i se ridice o cruce la mormânt; să-l pomenească și să fie pomenit la Dumnezeu de preoții de la bisericile ce le-a făcut”; făcea mențiunea că „din

¹ Dărăban, „Activitatea ieromonahului Antonie Bâznog oglindită în presa greco-catolică din 218 Blaj”, în *Renașterea*, Cluj-Napoca, Anul XXVII, 2016, nr. 7(315), p. 1.

² Idem, *Slujire*, în *Lumina*, București, 2015.

³ *Ibidem*.

⁴ AAVFC, cota III 1-8/1919 și 83/III.12/1924.

⁵ Dărăban, *Slujire*, în *Lumina*, București, 2015.

⁶ AAVFC, document cuprinzând statul de serviciu certificat la 1 noiembrie 1929.

⁷ Dărăban, *Pagini*, p. 94-95.

⁸ *Renașterea*, Cluj XVII(1939), nr. 10, p. 4.

⁹ Dărăban, *Pagini*, p. 95.

Viață ortodoxă năsăudeană între anii 1900-1948.
Alți slujitori ai bisericii ortodoxe

banii strânși cât a fost la Feiurd, în Săcelul Maramureșului și Chinteni, la care a făcut și case parohiale, avea dorința de la aceștia ca să fie pomenit după moarte”¹.

Ieromonahul Ioachim Bâznog

Ioachim, pe numele său de botez Ioan, s-a născut în 20 septembrie 1868 în Sângeorzul Român².

În anul 1896 era călugăr în Muntele Athos, Schitul Lacu, iar în 1898 era ierodiacon în obștea monahală a Mănăstirii Râșca (Suceava)³.

În anul 1900 s-a întors în Muntele Athos, la Mănăstirea Stavronechita, unde este făcut ieromonah de Episcopul Ilarion al Heriopolului, totodată primind recunoașterea Patriarhului Ioachim al III-lea. După o scurtă perioadă de timp (tot în anul 1900) mitropolitul de atunci, al Ardealului, Ioan Mețianu face demersurile necesare pe lângă Sfântul Munte, să fie lăsați călugări români, mai ales ardeleni, să se reîntoarcă în țară, datorită lipsei acute de propovăduitori ai Ortodoxiei pe meleagurile ardeleni⁴.

În perioada 1900-1915 a liturghisit, în clandestin, în comuna sa natală Sângeorzul Român, într-o casă moștenită de la părinți, sfințită de dânsul, perioadă în care este condamnat la închisoare de autoritățile austro-ungare pentru o perioadă de trei luni, pedeapsă pe care o execută. În perioada 1915-1918 a fost înrolat cu forța în cadrul armatei austro-ungare.

Din 1918 și până în 1926 întreprinde toate demersurile necesare pentru reînființarea parohiei ortodoxe, precum și construirea unei noi biserici în comuna natală⁵.

La data de 9 iunie 1930 credincioșii din Sângeorz-Băi s-au adunat sub președinția preotului Victor Susa în localul Școlii de Arte și Meserii în vederea organizării filiei aparținătoare de parohia Năsăud. În această ședință Florea Bulbuc, în calitate de epitrop, a propus ca părintele Ioachim Bâznog să fie proclamat „Epitrop onorar” pentru serviciile aduse întru înălțarea bisericii ortodoxe din Sângeorz, toți cei prezenți fiind de acord⁶.

În paralel cu această perioadă și continuând până în anul 1943, s-a găsit într-o luptă acerbă cu autoritățile locale, centrale administrative și bisericești (greco-catolice, dar și cu cele ortodoxe) privind slujirea și reînvierea Ortodoxiei.

În conformitate cu adresa Oficiului parohial ortodox Năsăud se raportează Episcopiei și

Protopopiatului Bistrița că „ieromonahul Ioan Ioachim Bâznog din Sângeorz-Băi a trecut la cele veșnice în ziua de 26 aprilie 1943 și a fost înmormântat cu ceremonialul prevăzut pentru călugări, în data de 28 aprilie, de către preoții Vasile Puica din Năsăud și Ioan Spânul din Coșna” (azi, în județul Suceava). Mai raportează părintele „că toate lucrurile de care a servit decedatul le-a depus în biserica cea veche și din lipsă de timp le va inventaria cu prima ocaziune, când se va deplasa la Sângeorz-Băi. Deținem plăcuta informațiune că înmormântarea s-a făcut cu ceremonial impunător în asistența a unui nu-

¹ AAVFC, copie a testamentului din 25 februarie 1939.

² SJANBN, Vicariatul, poz. 71.

³ Dărăban, Slujire, în Lumina, București, 2015.

⁴ Dărăban, „Procesele intentate ieromonahului Ioachim Bâznog”, în Pisanii Sângeorzene, Anul I, 2012, nr. 2, p. 27.

⁵ AAVFC, document 6818/6399 - 10.XI. 1926.

⁶ SJANBN, Oficiul, dosar nr. 9 (convocatoare și procese verbale ale ședințelor sinodului bisericesc), f. 24 (f. v.)-26.

Alexandru DĂRĂBAN

măr de peste 1.000 de persoane, participând chiar și membrii din clerul greco-catolic, dar și intelectualii din comună”¹.

Monahia Olimpiada Salvan

Era fiica unor urmași de grăniceri din Țara Năsăudului, din comuna Nepos (Vărarea). A purtat numele înainte de călugărie Floarea, fiind născută la data 7 mai 1883, din părinții Salvan Nicolae și Floarea. Conform unor documente găsite în arhiva Episcopiei Ortodoxe din Cluj și anume un Bilet formal de învoire care conține următoarele date²:

- Mănăstirea Agapia, jud. Neamț;
- Superioară (stareță) Maica Eufrosina (Epraxia) Cosmescu;
- Este vorba de luna august anul 1908; - Numele monahiei care a solicitat acest bilet era Olimpiada Salvan (născută în Nepos sau Vărarea, județul Năsăud);
- Scopul: călătorie și afaceri familiare;
- Numărul biletului 32.

Cert este că nu s-a mai întors la mănăstire. După Primul Război Mondial se găsea în Sângeorz-Băi ca „țuitoare” a ieromonahului

Ioachim Bâznog. Fiind nevoie de slujitori ortodocși în Țara Năsăudului, i s-a permis de către forurile bisericești ortodoxe superioare să slujească ca preot de mir și să aibă familie. Cuvântul „țuitoare” are înțelesul de soție în acest caz, spunându-se că din această relație s-au născut cinci copii. După alte presupuneri, informații de la cetățeni, se spune că ar fi fost orfani de război³.

În anul 1926, după sfințirea bisericii ortodoxe cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” din Sângeorz-Băi, după câteva luni, forurile superioare bisericești au dispus o anchetă prin

preotul ortodox Ilarion Boțiu, care era și profesor de religie ortodoxă la gimnaziul năsăudean⁴. Trebuie amintit faptul că biserica ridicată de ieromonahul Bâznog a fost prima după 1918 din Țara Năsăudului, fiind, practic, cel care a renăscut ortodoxia pe aceste meleaguri⁵.

Preotul Boțiu menționa în acea anchetă că ieromonahul avea „țuitoare” copiilor aflați în grijă pe maica Olimpiada (născută Sălvan, din satul Nepos), care a venit de la Mănăstirea Agapia (Neamț)⁶, a cărei stareță era maica Eufrosina Cosmescu (august 1908). În urma anchetei, preotul Ilarion Boțiu recomanda ca maica să se reîntoarcă la mănăstire, iar copiii să fie plasați într-unul dintre așezămintele (sociale) de ocrotire (nu se menționează numele niciunui și nici unde), dând un termen de 15 zile. Totodată era acuzat că nu și-a plătit „datoriile” după zidirea bisericii. Toate aceste concluzii le-a trimis forurilor bisericești superioare⁷. Episcopia trimise răspuns în care se reluau cele hotărâte la 11 noiembrie 1926, la care se adaugă sugestiile făcute de preotul Boțiu, după cum urmează: „...te provocăm ca în înțelesul declarațiilor dumnitale să te desparți de maica Olimpiada (Salvan) trimitând-o

¹ Idem, document nr. 143/1943; Dărăban, *Pagini*, p. 97.

² Alexandru Dărăban, „Monahia Olimpiada Salvan”, în *Pisanii Sângeorzene*, Anul X, 2021, nr. 1(101), p. 11.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

Viață ortodoxă năsăudeană între anii 1900-1948.
Alți slujitori ai bisericii ortodoxe

la Mănăstirea Agapia în termen de 15 zile (la aceasta se vor opune o bună parte dintre credincioși, vecini, s.n.)¹, să achiți toate datoriile rămase după zidirea bisericii și să-ți încasezi toate competențele ce știi că le-ai avea la dr. A. Măierean, Ion Sas, arhitectul Cramer, Căinar și Buia. Toate acestea le vei regula înainte de începerea noii colecte ce intenționezi a o face. Datoria de 25.000 de lei, plus interesele scadente, o vei achita din colecta nouă, dacă alt-fel nu se poate”².

Episcopia Ortodoxă îl delegă, din nou, pe revizorul eparhial Dumitru Antal pentru a întreprinde o nouă anchetă la Sângeorz-Băi, în anul 1928, în urma căruia a întocmit un raport în care se precizau următoarele: „Prea Sfințite Stăpâne, ca să îndeplinesc ordinul nr. 4828/1928, în timpul cât am fost la Sângeorz-Băi am căutat să culeg informații asupra vieții ce o duce Ioachim Bâznog, care servește la biserică din comună și poartă numirea de preot călugăresc și duhovnic, să studiez activitatea sa din punct de vedere al intereselor și prestigiului bisericii noastre. Ca rezultat al celor aflate și constatate, am deosebita onoare a vă aduce la cunoștință următoarele:

„Ioachim Bâznog, de peste 20 de ani, trăiește în concubinaj (?!) cu maica Salvan făcută călugăriță la Mănăstirea Agapia. Din această conviețuire nelegiuită s-au născut mai mulți copii din care trăiesc cinci, o fată măritată în sat, un fecior înrolat la miliție și trei mai mici care trăiesc cu părinții lor, în casa de lângă biserică. Maica Salvan umblă îmbrăcată călugărește, așa după cum umblă și Ioachim Bâznog³. Conviețuiesc fără nici o rușine, în văzul lumii, într-o casă dărăpănată și murdară, așa după cum e și înfățișarea lor⁴. Conviețuirea lor nelegiuită, începută după ce Ioachim Bâznog a fost tuns întru monah, e cunoscută de întreg satul și Valea Someșului încă de dinainte de război, bineînțeles, mirându-se toți care cunosc rânduielile monahale și bisericesti, că este tolerat de autori”⁵.

Ceea ce se cunoaște este că monahia Olimpiada a continuat să-și ducă viața în Sângeorz-Băi având grijă de copii, dar fiindu-i alături preotului la toate greutățile și necazurile prin care au trecut⁶.

Pe bună dreptate, se pune întrebarea cum de a fost acceptat de către comunitatea locală? A fost acceptat, în primul rând, de enoriașii trecuți la ortodoxie în marea majoritate a lor fiind divorțați, acceptându-se căsătoria a doua oară. Cei greco-catolici, în marea lor parte, nu l-au acceptat dovadă fiind atrocitățile petrecute la adresa călugărului, precum și dărâmarea bisericii. Greco-catolicii au fost aceia care tot timpul au făcut plângeri către forurile superioare politice și bisericesti. Mai trebuie remarcat și rolul duplicitar jucat de superiorii ortodocși care au acceptat donațiile călugărului, construirea bisericii, după aceea schimbându-și atitudinea față de el, nelăsându-l să slujească în biserică ridicată de el. Totuși călugărul și-a câștigat o faimă și respect nu numai în localitate, dar și în satele vecine, datorită jertfei sale privind clădirea bisericii, așa se explică numărul mare de oameni prezenți la înmormântare.

La data de 22 august 1944 a trecut la cele veșnice, data înregistrării decesului fiind înregistrată la 24 august de către funcționarii primăriei din localitatea Oláhszentgyörgy, adi-

¹ *Ibidem*.

² AAVFC, document nr. 6818/1926 a Episcopiei către Protopopiatul Bistriței; Dărăban, Monahia, p. 11.

³ Dărăban, Monahia, p. 12.

⁴ *Ibidem*.

⁵ AAVFC, document cuprinzând referatul preotului Dumitru Antal cu nr. 5870/5856 din 7 noiembrie 1928 către Episcopie.

⁶ Dărăban, Monahia, p. 12.

Alexandru DĂRĂBAN

că Sângeorz-Băi (erau anii dictatului de la Viena) în vârsta scrie că era 61 ani¹.

Vasile Puica

Părintele Vasile Puica s-a născut în data de 14 octombrie 1901 în satul Dumbrăvița, județul Someș. Este absolvent de liceu și școală normală. A obținut licența în teologie în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cernăuți, fapt specificat într-o copie la dosarul personal².

De la data de 1 septembrie 1925, până la 22 aprilie 1928, a funcționat ca învățător diplomat la școlile primare din comunele Chiuza și Văleni, județul Someș.

A fost hirotonit în data de 22 aprilie 1928, dată de la care a funcționat, în paralel, ca și învățător până la 1 octombrie 1929, iar după această dată a funcționat numai ca preot în Văleni. În 12 noiembrie 1940 a fost transferat de la Văleni-Someș ca preot la Năsăud, activând ca și profesor de religie la Liceul „George Coșbuc”. Tot în ceea ce privește activitatea în domeniul învățământului, a funcționat ca învățător: la școala primară din comuna Chiuza, județul Someș, la școala primară din Poiana Porcului și la școala primară din comuna Văleni³. A fost distins cu dreptul de a purta brâu roșu conform decretului dat de episcopul Nicolae Colan în anul 1943. A scris diferite articole cu conținut religios și moral publicate în ziarele din Ardealul de Nord⁴. S-a căsătorit cu Eugenia Herman. La data de 18 septembrie 1946 avea în primire încă ortodocșii din Sângeorz-Băi, acest fapt reieșind dintr-un raport trimis către Episcopie în care prezenta situația parohiei Sângeorz-Băi⁵.

Ieromonahul Veniamin (Vasile) Grigoraș

În anul 1946 Veniamin Grigoraș, fost preot pensionar în Eparhia Bucovinei, refugiat de la Cernăuți, își înainta o cerere că Episcopia din Cluj ca să servească ca preot la una dintre filiile Feldru, Sângeorz-Băi sau Ilva Mare⁶. Anexase la această actele necesare din care aflăm că s-a născut în 12 septembrie 1899 la Costișa, județul Rădăuți, și-a luat bacalaureatul la Școala Normală din Cernăuți, urmând apoi studiile superioare în cadrul Academiei de Înalte Studii Comerciale din Cernăuți, obținând licența în anul 1925⁷.

A fost hirotonit diacon la data de 15 august 1931, iar ca preot la 3 august 1932, slujind la catedrala Mitropolitană din Cernăuți până în 1936. Din 1936 și până în 1940 a fost starețul Mănăstirii Putna, iar din 1940 și până în 1946 stareț la Schitul Coșna Nouă, județul Câmpulung (Bucovina)⁸.

Mai trebuie amintit faptul că la 16 decembrie 1934 a fost tuns în monahism de către episcopul-vicar al Mitropoliei Bucovinei Ipolit, iar în 27 decembrie a fost ridicat la rangul de protosinghel stravofoar. A fost distins cu „Crucea Aurită” pentru munca și serviciul adus bise-

¹ Arhiva Primăriei Sângeorz-Băi, Biroul de Stare Civilă.

² AAVFC, document nr. 143/1943.

³ *Ibidem*.

⁴ Dărăban, *Pagini*, p. 116.

⁵ AAVFC, document cuprinzând fișa parohială întocmită de părintele Puica Vasile.

⁶ *Idem*, cota I-15-1932.

⁷ *Idem*, document nr. 12 (f-v), copie după diploma de licență.

⁸ *Idem*, copie după document nr. 60 din 4. VII.1944 eliberat de Exarhatul Sf. Mănăstiri din Bucovina.

**Viață ortodoxă năsăudeană între anii 1900-1948.
Alți slujitori ai bisericii ortodoxe**

ricii și mitropoliei¹. La data de 10 octombrie 1946 a fost autorizat să slujească la bisericile ortodoxe din Sângeorz-Băi și Feldru². În urma unor intrigi ale preotului greco-catolic din Feldru, Traian Buzilă, care a trimis și o adresă către Episcopie că nu ar îndeplini condițiile pentru a sluji, că deschide pravila că face superstiții, episcopia a trimis un ordin prin care i-a interzis a mai sluji. În urma acestui ordin părintele Grigoraș a fost nevoit să plece la începutul anului 1948³.

Văzându-se fără preot, mai mulți credincioși ortodocși din Feldru au mers la protopopiat, rugând insistent să nu fie lăsați fără slujitor. Protopopul de Năsăud, preotul Ioan Roman, a trimis o cerere către Episcopie să fie adus înapoi ieromonahul Veniamin Grigoraș, ceea ce s-a și petrecut, călugărul revenind după o lună de zile⁴.

Probabil, a mai slujit în Sângeorz-Băi și Feldru până spre sfârșitul anului 1948 când biserica greco-catolică a fost scoasă în afara legii, parohia greco-catolică din Feldru, împreună cu preotul Buzilă, fiind trecuți la ortodocși de către autoritățile comuniste instalate în țară.

Preotul Adresse Virgil

La data de 16 octombrie 1948 Episcopia Ortodoxă Română din Cluj făcea cunoscută prima listă a protopopilor și preoților greco-catolici de pe teritoriul acestei eparhii care au trecut la ortodoxie .

La nivelul județului nostru s-a format Comisiunea județeană de unificare a bisericilor românești. S-a întocmit un tablou cu preoții greco-catolici din județul Năsăud care au revenit la ortodoxie până la 1 decembrie 1948, când s-au încheiat lucrările unificării⁵. Pe acest tablou se găsea și pe părintele Adresse Virgil.

Totodată, s-a întocmit și un tablou cu preoții greco-catolici din județul Năsăud care au refuzat semnarea pentru unificare până la 1 decembrie, când s-au încheiat lucrările unificării. În acest tablou se regăseau, printre alții, pe părintele Buga Antoniu din Sângeorz-Băi⁶.

În ceea ce privește preoții sângeorzeni, după trecerea la cele veșnice a ieromonahului Ioachim Bâznog, până în 1948 nu a mai existat niciun preot ortodox.

Odată cu instalarea comuniștilor la putere și introducerea legislației sovietice, trecerea de la greco-catolici la ortodocși a fost asigurată de preotul greco-catolic Adresse Virgil, fapt ce reiese din documentul găsit în arhivele episcopale ortodoxe clujene în care părintele Adresse își prezenta demisia, menționând că funcționa ca preot din noiembrie 1947 nefiind salarizat, că a funcționat în învățământ⁷ la Școala primară din Sângeorz-Băi, Școala normală din Năsăud și Gimnaziul unic din Sângeorz-Băi⁸. Specifica apoi că și-a luat

¹ Idem, document nr. 576/1934.

² Idem, document nr.89/1946.

³ Idem, document nr. 36 din 12.II.1948.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Dărăban, „Revenirea” la ortodoxie în zona Năsăudului, în *Astra Salvensis, Salva*, Anul I, 2013, nr. 2, p. 16.

⁶ AAVFC, documentul nr. 46/1948; Dărăban, *Revenirea*, p. 16.

⁷ Dărăban, *Pagini*, p. 121.

⁸ Idem, „Preoțimea din Sângeorz-Băi în primii ani de după instaurarea comunismului”, în *Pisanii Sângeorzene*, anul III, 2014, nr. 2, p. 48.

Alexandru DĂRĂBAN

În 1948 diploma examenului de capacitate, fiind numit pe post la Școala elementară din Sângeorz-Băi, că parohia era cu peste 4500 suflete, nefăcând față problemelor ce le puneau învățământul, optând pentru acesta din urmă, mai ales că și-a luat și diploma de capacitate. De la dispariția preotului paroh Antoniu Buga, - menționată mai departe - care a servit lor până în luna octombrie 1948, a dus singur munca pastorală în speranța că situația se va remedia prin numirea unui alt preot, fapt cerut de nenumărate ori la Protopopiatul Năsăud care era informat despre starea de lucruri din Parohia Sângeorz-Băi. Primind numeroase avertismente din partea direcției școlii, ca să nu neglijeze școala și învățământul, n-a putut lăsa parohia la voia întâmplării și astfel, inevitabil, școala a trebuit să sufere¹. Situația lui era în pericol deoarece i s-a pus în vedere să se ocupe de învățământ în așa fel să nu existe nemulțumiri din partea organelor de control ale inspectoratului școlar. În caz contrar, i s-a pus în vedere că va fi sancționat, mergându-se până la darea afară din învățământ.

În încheiere ruga episcopia să înțeleagă că nu mai putea prelungi sub niciun motiv această situație, fiind silit să demisioneze din funcția de preot al acestei parohii pe data de 1 martie 1949, rugând să se trimită alt preot².

Părintele revine cu o nouă adresă la data de 28 februarie al aceluiași an³. Demisia îi va fi acceptată, fapt pentru care a fost anunțat Protopopiatul ortodox din Năsăud.

(Continuare în numărul viitor)

Biserica ortodoxă din Pleșa - Feldru

¹ Idem, *Pagini*, p. 122.

² *Dărăban, Pagini*, p. 123; AAVFC, documentul nr. 1186 din 18 februarie 1949.

³ *Ibidem*, p. 123.

Aspecte privind criza economică din 1929-1933 la Sângeorz-Băi

DORIN DOLOGA

Economia capitalistă înregistrează pe lângă perioade de dezvoltare și intervale de criză. Unul dintre aceste intervale de criză a fost și cel din 1929-1933.

În perioada respectivă România era un stat agrar industrial. În anul 1929 industria contribuia la venitul național cu 39 de miliarde de lei, în timp ce agricultura realiza 84 de miliarde de lei¹.

Criza economică s-a manifestat în toate sectoarele economiei, în industrie, agricultură, comerț.

În ceea ce privește industria, în anii crizei volumul producției industriale a scăzut cu circa 50 %, iar valoarea acesteia era în anul 1932 de doar 57,7 % față de cea din anul 1929².

La rândul său agricultura a înregistrat scăderi semnificative, valoarea producției agricole scăzând de la 88,6 miliarde de lei în anul 1929 la 39,2 miliarde în anul 1933³.

Ca urmare a scăderii valorii producției industriale și agricole, valoarea comerțului exterior a scăzut de la 58,6 miliarde de lei în anul 1929 la 25,9 miliarde de lei în anul 1933. Pe plan intern încasările Statului Român s-au redus de la 36 milioane de lei în anul 1929 la 18,3 milioane de lei în anul 1933⁴.

Impactul crizei economice nu s-a redus doar la scăderea valorii producției industriale și agricole. În contextul crizei financiare internaționale a avut loc retrageri masive de capitaluri efectuate de investitorii străini, retrageri evaluate la 12-17 miliarde de lei în anul 1929. La acestea s-a adăugat și prăbușirea comerțului internațional prin trecerea mai multor țări la politici agresive pentru asigurarea unei balanțe comerciale active prin devalorizări monetare și restricționarea importurilor⁵.

Statul Român a intervenit pentru atenuarea efectelor crizei economice prin creșterea exportului de produse agricole și petroliere, prin măsuri de atragere de capitaluri străine practicând politica „porților deschise”, prin contractarea de credite externe pentru stabilitate monetară (în anul 1929 în valoare de 100 milioane de dolari sau 17 miliarde de lei din care s-au încasat efectiv doar 11 miliarde de lei, restul fiind reținut pentru datoriile mai vechi, comisioane, cheltuieli de plasament)⁶ și pentru dezvoltare (în anul 1931 de 8,7 miliarde de lei din care s-au primit efectiv doar 3,8 miliarde de lei restul fiind reținuți din a-

¹ Aron Petric (coord.), Istoria României între anii 1918-1981, București, Didactică și Pedagogică, 1981, p. 11.

² Petric, Istoria, p. 12.

³ Petric, Istoria, p. 17.

⁴ Gh. Răvaș, Din istoria petrolului românesc, București, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1955, p. 212.

⁵ Bogdan Murgescu, România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010), Iași, Polirom, 2010, p. 255, 256, 257.

⁶ Răvaș, Din istoria, p. 207.

Dorin DOLOGA

celeași motive)¹ și prin legea conversiunii datoriilor agricole. Un procent de 30 % din salariații statului au fost concediați, iar salariile s-au redus cu 60 %².

Exportul de cereale și derivate a crescut de la 1,7 milioane de tone în anul 1929 la 3,4 milioane de tone în anul 1931³, deși prețul de export al grâului reprezenta în anul 1931 doar 37,6 % față de cel din anul 1929, iar cel al porumbului doar 43,3 % față de cel din anul 1929⁴. Cantitatea de produse petroliere exportate a crescut de la 2,85 milioane tone în anul 1929 la 5,88 milioane tone în anul 1933, cu toate că prețul de export al petrolului reprezenta în anul 1933 doar 39,8 % față de cel din anul 1929⁵.

Datorită scăderii la jumătate a prețului produselor agricole datoriile agricole se ridicau în anul 1932 la 52 de miliarde de lei (din care 14,9 miliarde de lei reveneau la 16.839 proprietari cu proprietăți de peste 10 hectare, iar 37 miliarde de lei la 2.474.781 de țărani cu gospodării mici și mijlocii. Prin legea conversiunii datoriilor agricole datoriile s-au redus cu 50 %, restul urmând să fie plătite timp de 17 ani cu dobândă de 3 %⁶.

Toate aceste măsuri au avut efecte pozitive pe termen scurt, diminuând consecințele crizei economice. Se poate spune că petrolul a avut un rol decisiv în salvarea finanțelor Statului Român în anii crizei economice⁷. Pe termen lung însă efectele au avut o serie de efecte negative. Politica „porților deschise” nu era potrivită pentru un stat cu un nivel scăzut de dezvoltare și acre se afla într-o situație geopolitică dificilă, așa cum era România. Creșterea producției de cereale nu era benefică datorită prețului redus pe plan mondial. Mult mai favorabilă pentru dezvoltarea agriculturii ar fi fost o creștere a producției de plante tehnice, o mărire a randamentului agricol la hectar și o creștere a numărului de animale. De altfel România a fost în contratimp cu situația comercială internațională, exportând puțin când prețurile au fost mari și mult când prețurile erau mici. Prin legea conversiunii datoriilor agricole au fost salvate gospodăriile țărănești de la ruină, dar acest lucru a dus la o scădere a disponibilităților creditelor țărănești.

În ceea ce privește localitatea Sângeorz-Băi, aici nu exista industrie, dar scăderea prețurilor produselor agricole a determinat o înrăutățire a situației gospodăriilor țărănești. Documentele din perioada respectivă menționează starea financiară critică prin care trec instituțiile și cetățenii⁸.

Localitatea Sângeorz-Băi dispunea de un număr însemnat de animale. Repartizarea vitelor în anul 1932 pentru pășunatul în munți menționează 1.600 de oi cu lapte, cai pentru transportul la stână și boi repartizați pe muntele Putredu, 400 oi cu lapte și vaci sterpe pe muntele Perșa, boi pe muntele Cișa, 800 de oi și cai pe muntele Mirașa, 1200 oi, cai pe muntele Izvorul, 1.200 oi și cai pentru transportul la stână pe muntele Poienile, 1.000 oi și cai pentru transportul la stână pe muntele Bârledele, 800 oi pe muntele Dosul și 1.000 oi pe muntele Prelucile⁹. Aceste animale au asigurat alături de puținele cantități de cereale necesarul de trai al locuitorilor din Sângeorz-Băi în această perioadă.

Una dintre sursele de venit ale localității Sângeorz-Băi era reprezentată de apele mi-

¹ Murgescu, România, p. 255.

² Răvaș, Din istoria, p. 227.

³ N. Clipa, Gh. Iacob, Idei și fapte din istoria economică a României, Bacău, Plumb, 1994, p. 202.

⁴ Murgescu, România, p. 237.

⁵ Murgescu, România, p. 248.

⁶ C. Murgescu, N. N. Constantinescu, E. Hutira, I. Rachmuth, Economie politică. Manual, vol. I, Capitalismul, București, Politică, 1967, p. 670.

⁷ Murgescu, România, p. 249.

⁸ Arhivele Naționale Bistrița (ANB), fond Prefectura județului Năsăud, inv. n.b., dos. 41/1933, f. 290

⁹ ANB, Prefectura, f. 238.

Aspecte privind criza economică din 1929-1933 la Sângeorz-Băi

nerale. Pentru asigurarea unui venit mai mare din vânzarea apei minerale în condițiile în care prețul apei minerale scăzuse pe piață, la 13 februarie 1932 s-a propus ca prețul apei minerale Hebe să scadă. Astfel, prețul unui litru de apă minerală urma să scadă de la 8 lei la 7 lei, al sticlei de 0,5 litri de la 6 lei la 5 lei, al unei lăzi de 50 de sticle să scadă de la 70 de lei la 60 de lei, iar al unei lăzi de 25 de sticle să se reducă de la 40 de lei la 35 de lei¹.

Cu toate acestea în primăvara anului 1932 transportul de apă minerală „Hebe” scăzuse la minimul posibil. Pentru a se obține un câștig cât de mic pentru Societatea „Hebe” și pentru localitatea Sângeorz-Băi la 9 aprilie 1932 s-a permis transportul apei minerale cu căruțele de către oamenii din Sângeorz-Băi pentru desfăcerea acestora pe diferite piețe, unde localitatea Sângeorz-Băi nu deținea contract de exclusivitate. Prețul apei minerale era de 3 lei pentru 1 litru și urma să se achite după vânzarea apei și întoarcerea transportatorului. Sticlele urmau să se dea cu împrumut până la întoarcerea transportatorului. Cantitatea de apă minerală acordată pentru un transport era de 500 de sticle. Drept garanție pentru apa și sticlele primite, căruțașul trebuia să semneze un angajament, punând căruța, caii și hamurile ca și garanție. Apa minerală urma să fie transportată în orașele și comunele de pe malul drept al râului Someș de pe teritoriul județului Năsăud și în orașele în sus de la Prundu Bârgăului spre Dorna. Localitatea Prundu Bârgăului făcea excepție. În afara județului Năsăud apa minerală urma să se vândă unde se considera că este mai bine².

Toate aceste măsuri reflectă consecințele crizei economice manifestate și la Sângeorz-Băi, la fel ca și în întreaga țară.

Odată ce am intrat în contact mai strâns cu Occidentul ne-am hotărât să ne comparăm cu acesta, însă fără a gândi în termeni economici și a munci eficient așa cum fac occidentalii. În aceste condiții ar trebui să convenim și asupra crizei economice care la noi pare a fi dintotdeauna și care continuă încă. Cu o mentalitate exprimată prin zicala lasă că merge și așa și asigurând prin eforturi proprii o treime din necesarul de produse alimentare și opt la sută din cel de medicamente criza se pare că va mai dura mult timp.

Colecția Maxim Dumitraș

¹ ANB, Prefectura, p. 290.

² ANB, Prefectura, p. 237.

Povestea revistei „Pisanii Sângeorzene”: din istoria și cultura unei comunități locale

NICOLETA GAGEA

CAPITOLUL III. *Pisanii Sângeorzene* și conținutul acesteia

3.1 Revista-Structură și prezentare

Un fapt ce trebuie menționat pentru început este acela că revista este mijlocul de a aduna informații ce au un areal comun. Pe parcursul ei se pot observa articole, scrise de diferite persoane, care au la bază o bibliografie, deci informațiile nu sunt sub semnul incertitudinii. Dimpotrivă, autenticitatea lor poate fi verificată în orice moment. În multe situații a fost nevoie de o audiere amplă a tuturor documentelor cu referire la un anumit subiect până să se formuleze un punct de vedere nou sau

diferit.

De asemenea, pot fi observabile diverse documente, preluate din muzee, biblioteci și chiar Arhivele Naționale. În cazul documentelor, acestea au fost cercetate amănunțit, iar mai apoi, cu adăugările de rigoare, pentru a putea fi înțelese de cititorii contemporani, au fost transpuse în cadrul revistei.

În cazul în care s-au transpus pagini de jurnal, testamente sau documente personale, chiar dacă a fost păstrată forma cuvintelor, au existat, ca note de subsol explicațiile necesare pentru ca informația să se apropie de cititori. Acestea fiind zise aportul colaboratorilor revistei este unul demn de apreciere deoarece se observă implicarea lor de dragul descoperirii istoriei și a valorilor comunității de pe Valea Someșului.

Revista *Pisanii Sângeorzene* își structurează subiectele în câteva capitole, abordând teme diferite, dar care au un numitor comun și anume realitatea locală, mergând pe o scară largă a timpului, din trecutul îndepărtat și până în prezent.

Capitolele revistei diferă de la un număr la altul, în funcție de specificul lunii respective sau în funcție de evenimentele din acea lună, dar cu toate acestea, cele mai des întâlnite capitole sunt: *Biserică și societate*, *Restituiri*, *Din graniță*, *Tradiții*, *Comunism*. În funcție de anul sau luna în care se publică o revistă, va exista o parte unde se vor evidenția evenimente importante, precum anul centenar 2018, anul comemorării unei anumite perso-

Nicoleta GAGEA

nalități la nivel național (exemplu Cardinal Iuliu Hossu) sau chiar cinste adusă unor localnici care s-au evidențiat prin parcursul lor educațional.

De menționat este faptul că revista are capitole bine structurate, cu teme diverse, în încercarea de a cuprinde cât mai multă informație, dar și de a se adresa unui public vast. Pentru a înțelege mai bine specificul revistei, se va face o scurtă oprire asupra fiecărui capitol component al acesteia.

Biserică și societate este capitolul care mai târziu (din anul 2014, Nr. 9) va lua denumirea de **Biserică, școală, societate**. Așa cum îi spune și numele, în cadrul acestui capitol sunt articole, texte care trimit la domeniul religios și cel educațional, al învățământului cu tot ceea ce conține, de la profesori, la istoria școlilor sângeorzene și la meritele deosebite pe care le-au primit elevii. Pentru că biserica și școala afectează în acest fel societatea, vor fi prezentate și aspecte reprezentative pentru comunitatea locală și chiar și pentru comunitățile din satele învecinate. Este cunoscut faptul că încă din cele mai vechi timpuri, școala a avut o legătură puternică cu biserica deoarece primele școli s-au înființat în preajma bisericilor, clericii fiind cunoscători de carte (cu referire la scris și citit).

În cadrul acestui capitol se prezintă evenimente din viața religioasă, precum activitățile unor preoți, se descriu familiile acestora precum și se prezintă alte familii ce au avut influență în zonă sau au contribuit într-un anumit mod la dezvoltarea socială. Tot aici, pe partea de societate se face o prezentare a celor participanți la Primul Război Mondial, atât cei din Sângeorz-Băi, cât și cei din vecinătăți, precum și medaliile ce le-au fost acordate în urma activității lor. Apoi, se vor regăsi și liste cu cei care nu s-au mai întors din război și cu cei care au fost luați prizonieri. Toate aceste date sunt în majoritatea lor date de arhivă și reprezintă informații reale, verificate, păstrate în Arhivele Naționale de Stat.

De asemenea, societatea a trecut prin perioade de bunăstare în egală măsură în care a luat parte și la momente mai puțin plăcute. Cu toate acestea, evenimentele nefericite au adus și ele o contribuție societății, având efecte imediate. Se poate aminti aici un eveniment sumbru, ce a fost observabil în toată țara, și anume mortalitatea infantilă, care, printre cauzele sale a avut și Marea foamete din anul 1814, dar și bine cunoscutele boli care au decimat populația precum holera prezentă în 1836 sau ciuma, acestea ducând la un spor natural negativ¹.

Concluzionând, acest capitol conturează preocupările oamenilor și este asemănător unei anchete sociologice, prezentând principalele informații despre populație.

Capitolul **Tradiții**, așa cum se anunță încă din titlu, cuprinde articole despre obiceiuri și tradiții locale prezentate atât din perspectiva contemporanilor, cât și din perspectiva unui culegător de folclor care se regăsește mai aproape de momentul istoric prezentat. Astfel că, pe parcursul numerelor revistei se observă diversitatea temelor abordate. Toate au drept subiect principal omul, care, făcând parte dintr-o comunitate, ajunge să fie reprezentativ acesteia, și deci comunitatea își va forma anumite tradiții și obiceiuri care vor ajunge, în cele din urmă, să fie definatorii pentru oamenii care trăiesc acolo.

În cadrul acestui capitol, temele construiesc imaginea omului de la sat cu toate etapele principale din viața lui, de la momentul nașterii, apoi la cel al cununiei și chiar al morții. Pe tot parcursul vieții, în perioadă cuprinsă între naștere și moarte, individul uman se va preocupa cu diferite îndeletniciri, de exemplu, în cadrul revistei este prezentat păstoritul², o activitate specifică pentru zona de munte în care se află Sângeorz-Băi, unde de

¹ Elisabeta Scurtu, „Mortalitatea infantilă din Sângeorz în secolul al XIX-lea, în Pisania Sângeorzene, Sângeorz-Băi, 8(2015), p. 30.

² Emil Precup, „Păstoritul în Munții Rodnei”, în Pisania Sângeorzene, 6(2018), p. 46.

Povestea revistei „Pisanii Sângeorzene”: din istoria și cultura unei comunități locale

cele mai multe ori transhumanța și momentul în care oile sunt duse, respectiv aduse din munte, marchează două etape importante: venirea primăverii, cu începutul practicilor agricole, în opoziție cu venirea toamnei și momentul în care se culeg roadele câmpului.

Tot aici sunt prezentate obiceiuri agricole precum cel al seceratului¹ sau informații despre modul în care se cultivă pomii fructiferi, folosindu-se pentru această activitate denumirea de „pomărit”². Un alt tip de tradiție poate fi îndeletnicirea de a coase și aceea de a confecționa costume populare, care în trecut, era portul obișnuit purtării de zi cu zi, o tradiție care se păstrează până în prezent, când costum popular se poartă mai ales la sărbători și diverse evenimente.

Capitolul Tradiții este important pentru cunoașterea obiceiurilor specifice locului și care se doresc a fi continuate de generațiile actuale; pentru ca acestea să nu se piardă, oamenii au datoria morală de a le transmite mai departe. Obiceiurile agricole sunt practic un mod specific de câștigare a existenței, care se fac într-o legătură profundă cu natura și au inclusiv un caracter religios, deoarece oamenii, înainte de a-și ara pământul rostesc rugăciuni, de exemplu.

Capitolul **Restituiri**, așa cum denotă și numele, readuce/restituie texte cu informații de mult uitate și le prezintă într-un așa fel încât acestea să reconstituie trecutul comunității. În cadrul acestui capitol vor fi regăsite scrisori, de exemplu, în care se descrie experiența petrecerii unui sejur în stațiune. De menționat este faptul că Sângeorz-Băi este renumit pentru apele minerale cu proprietăți vindecătoare, precum și faptul că în secolul trecut era o stațiune de interes mai ales pentru cei din clasa înaltă a societății.

Tot în cadrul acestui capitol, există articole care conturează imaginea orașului, din diferite intervale de timp și chiar scrisori sau pagini de jurnal ale unor localnici care au studiat în străinătate, cum este cazul lui Artemiu Publiu Alexi, care a studiat la Graz și care explica situația de acolo pentru confracții săi din Transilvania. Practic, acest capitol conturează o imagine din prisma impresiilor personale ale unor oameni ce au avut tangență cu societatea sângeorzeană.

Capitolul **Comunism**, sau cum a mai fost menționat, *Rănila comunismului*, relatează întâmplări și prezintă documente din perioada cuprinsă între anii 1945-1989, de la instaurarea acestuia imediat după Primul Război Mondial, până la Revoluția din 1989, moment al eliberării de sub comunism. În cadrul acestui capitol, se regăsesc lucrări legate de parcursul pe care le-au avut parohiile din satele învecinate, diverse mărturii ale celor ce au trăit în acea perioadă, precum și lucrări care să evedențieze modul în care orașul era văzut prin ochii celorlalți³. Au existat și mărturii negative, așadar se menționa că locuitorii nu au încă deprinderea de a frecventa sălile de teatru sau de spectacol, că nu era neapărat un spațiu unde cultura să fie prezentă, precum tot în cadrul aceluiași ziar, *Ecoul*, erau prezentate evenimentele specifice comunismului, și anume mitingurile, în cazul de față cel care a avut loc în data de 23 august la Sângeorz-Băi. În acest mod se observă că în perioada comunistă propaganda asupra orașului era una negativă, din motive necunoscute.

Capitolul **Din graniță**, al cărui denumire trimite parcă la război, la niște granițe naturale, delimitări atât fizice, cât și din punct de vedere socio-cultural, de fapt are un alt scop, acela de a prezenta evenimentele importante din vecinătăți, din satele vecine sau chiar evenimente care au avut loc la un nivel mai înalt și care au avut un impact asupra locului și

¹ T. Gherman, „Alduitul cununii (La seceră)”, în Pisanii Sângeorzene, 5(2018), p. 55.

² Iustin Sohorca, „Pomăritul-sfaturi din formă de dialog”, în Pisanii Sângeorzene, 6(2015), p. 13-17.

³ Alexandru Dărăban, „Sângeorzul oglindit în ziarul comunist *Ecoul* în primii ani ai apariției acestuia”, în Pisanii Sângeorzene, 8(2015), p. 50-54.

Nicoleta GAGEA

al comunității despre care se discută. Aici se regăsesc informații despre Vicariatul Rodnei, diverse despre Năsăud, mărturii legate de căile de comunicație (cu referire la căile ferate, legătura dintre Transilvania și Bucovina: linia ferată Ilva-Mică-Vatra Dornei), mărturii legate de alegerea deputaților dietali, articole despre bătălii care au avut loc în imediata apropiere a Sângeorzului, precum cea de la Valea Tăutului din data de 22 iunie 1849.

În acest capitol, sunt relatate și evenimente importante din trecut ce au avut loc, precum este instalarea preotului Emil Ștefănuțiu în localitatea Feldru, care a păstorit între anii 1908-1920. De altfel, se mai pune accentul pe activitatea bancară a locuitorilor năsăudeni și cei de pe Valea Someșului, dar se și prezintă date concrete despre persoanele din zonă participante la participante la Primul Război Mondial.

Tot în cadrul acestui capitol sunt atinse și subiecte ce au în centru bolile rezultate ca urmare a războaielor, dar și a situației precare în care trăia populația, precum și diverse leacuri împotriva acestor boli.

Totodată, se mai poate menționa aici faptul că, la finele fiecărui an, există un articol, de regulă în ultima revistă a fiecărui an sau în luna ianuarie a anului următor, în care se prezintă o schiță bibliografică cu toate articolele, numit **Repertoriu bibliografic** (+ anul). Aici se pot observa, în ordine alfabetică articolele, numărul în care se regăsesc și la ce pagină, de exemplu, *RETEGANUL*, *ION POP*, *Pintea Viteazul în tradiția Țării Năsăudului*, nr. 8(96), p. 30-35. Așadar, repertoriul bibliografic este util pentru a cunoaște și identifica fiecare articol în funcție de denumirea sa, de autor, dar și de anul în care a fost publicat.

Utilitatea acestui format vizual al revistei, și anume împărțirea pe capitole facilitează parcurgerea acesteia. Astfel că, lectorii vor putea să își aleagă domeniul de interes și să acceseze informațiile care îi atrag. O bună structurare pe capitole duce la facilitarea lecturării.

Spațiul din care ia naștere revista nu este întâmplătoare. Încă din secolele trecute, acest loc era unul în care s-a dorit o dezvoltare în ceea ce a privit domeniul cultural și educațional. Acest lucru a putut fi realizat cu sprijinul pe care l-a oferit asociația Astra. Dat fiind faptul că în anul 1887, la 21 august ia naștere Despărțământul Năsăud al Astrei, populația românească a început, cu pași mici, să se îndrepte spre culturalizare.

Un prin pas pentru culturalizare era aducerea unui fond de carte. Acest lucru a fost posibil prin înființarea unor biblioteci populare în zonă deoarece reprezentanții Astrei susțineau faptul că, după școală, cartea ajută la înaintarea și prosperarea spirituală a poporului¹. O agentură² a fost creată și la Sângeorz-Băi, însă, în raportul din anul 1911, nu s-a menționat numărul de cititori³. Pentru interesul lor, unele agenturi au fost răsplătite în anul 1912, primind cărți în mod gratuit, printre care se numără Sângeorz-Băi și împrejurimile (Șanț, Ilva-Mică, Feldru). Astfel că, în perioada de dinainte de război, în zonă, populația avea acces la informație, implicit la cărți.

Concluzionând, accesul la carte și educație a oamenilor din zonă a fost facilitat de ajutor extern, iar tot acest demers a dus la crearea unui spațiu de unde nu doar să se inspire cei veniți în vizită pentru ca ulterior să publice impresiile lor, ci a facilitat și apariția revistei locale, o revistă despre și pentru oameni. În acest mod, Sângeorzul se numără printre orașele care își scriu povestea prin intermediul unui periodice.

¹ Lazăr Ureche, „Biblioteci populare din Despărțământul Astrei până în 1914”, în Acta Musei Porolissensis, Cluj-Napoca, I. P. Cluj, 1980, p.758.

² Agentură=organizație care se ocupa de înființarea și susținerea unei biblioteci populare.

³ *Ibidem*.

Povestea revistei „Pisanii Sângeorzene”: din istoria și cultura unei comunități locale

Personalități și rolul acestora pentru comunitate

Revista *Pisanii Sângeorzene* se preocupă și cu prezentarea oamenilor de valoare pe care zona i-a avut, sau care au avut legături cu Sângeorzul. Se observă cum aceștia indiferent de mediul familial din care provin, au fost susținuți în demersul lor educațional. Acești oameni s-au remarcat și au apărat dorințele românilor la Marea Unire din 1918, sau s-au preocupat de educația tinerilor din satul natal.

O primă persoană demnă de menționat este **Iustin Sohorca** (n. 1881 - d. 1966). Acesta a fost învățător la școala greco-catolică din Sângeorz (1899-1921)¹, pentru ca mai apoi să preia funcția de director al școlii primare de stat din Sângeorz (1926- până la pensionare) S-a remarcat mai ales prin scrierile sale, atât cu caracter local, legate de monografia, povestea comunei natale și tradițiile acesteia, dar și prin jurnalul său cu relatări din timpul anilor petrecuți în război. Dat fiind faptul că activitatea sa intelectuală este una impresionantă, centrul cultural din Sângeorz-Băi a luat denumirea de *Centrul Cultural „Iustin Sohorca”* în anul 2016.

De-a lungul numerelor revistei, texte ale sale sunt des prezentate, mai ales în capitolul numit *Restituiri*, unde, în cadrul Nr. 2, din anul 2015, se transpun scrierile sale așa cum au fost ele concepute. În cadrul aceluiași an de existență al revistei, pe parcursul mai multor numere este prezentat *Jurnalul de front* al lui Iustin Sohorca. Este cunoscut faptul că este înrolat în armata austro-ungară în anul 1914². Pentru că este vorba de este vorba deci despre Primul Război Mondial, experiențele și ceea ce trăiește pe front ține drept mărturie drept un pod peste timp. De asemenea, sub îndrumarea fondatorilor revistei (Alexandru Dărăban și Florin Hodoroga), cartea *Restituiri* a lui Iustin Sohorca a fost reeditată și publicată la Editura Mega în anul 2019. De menționat faptul că manuscrisul original a existat sub forma unui caiet de însemnări. Cu toate că lucrarea are la baza bibliografie, multe dintre însemnări prezintă un caracter personal, unde există o oarecare subiectivitate cu privire la teme abordate.

Un aspect cel puțin interesant este cererea pe care Iustin Sohorca o adresează comunității sale în vederea donării de obiecte pentru a contribui la Muzeul din Năsăud, care va fi înființat în anul la îndemnul mai multor persoane printre care I. Marțian și Iuliu Maniu. Acesta îndeamnă oamenii din comunitate să *caute prin cămări, prin poduri sau prin alte locuri, lucruri vechi, netrebuitoare astăzi, scoase din folosință și să le dea muzeului*³. Teza acestuia este profund convingătoare, prezintă numeroase motive de a dona obiecte, susținând mai ales elogiul adus strămoșilor, dar și unitatea de neam și țară, spunând că *privindu-le frumos (obiectele), să ni se umple inimile de duiosie și evlavie sfântă și să ne cuprindă tot mai mult simțul de dragoste către scumpa noastră Românie unită pentru vecii vecilor*⁴.

Un alt reprezentant de seamă al Sângeorzului este **Laurențiu Oanea**, născut în anul 1888; acesta a urmat studiile la Liceul Grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud, ale Universităților de la Cluj, Budapesta, Graz și Viena, și care a devenit avocat. S-a remarcat mai ales prin prezența sa în cadrul Marii Adunări Naționale, în calitate de deputat, fiind to-

¹ <https://sangeorzbai.ro/cine-a-fost-iustin-sohorca/> (ultima accesare: 21.02.2025)

² Alexandru Dărăban Florin Hodoroga, Iustin Sohorca-Restituiri, Cluj-Napoca, Mega, 2019, p. 15.

³ *Ibidem*, p. 308.

⁴ Dărăban, Hodoroga, *Iustin*, p. 309.

Nicoleta GAGEA

totată secretar al Adunării de la Alba-Iulia. După Marea Unire, a fost deputat de Năsăud între 1919-1920, 1926-1927 și senator în anul 1931¹.

Laurențiu Oanea se distinge prin mărturiile sale legate de evenimentul important din viața românilor la care acesta a participat, și anume manuscrisul ce poartă numele de „Unirea de la Alba-Iulia din 1 decembrie 1918”, care a fost dactilografiat la București în iunie 1964². Acesta a realizat o descriere amplă asupra evenimentelor și a implicării sale. Prin meseria sa de avocat Oanea a fost unul dintre semnatarii declarației unirii. Laurențiu Oanea a fost cel care în anul 1967, moment la care acesta se afla la București unde și-a petrecut mare parte din viață până la trecerea sa la cele veșnice, a înaintat o adresă liceului din Sângeorz-Băi cu propunerea ca acesta să poarte numele lui Solomon Haliță, căruia îi purta o stimă deosebită mai ales în ceea ce privea activitatea din domeniul învățământului³. Această dorință a sa se va materializa abia în anul 1990.

Așadar, următoarea personalitate este întocmai **Solomon Haliță** care s-a născut în Sângeorz-Băi în anul 1859. Acesta a urmat studiile din satul natal, apoi pe cele de la Năsăud, continuând cu studii la Viena. Se va întoarce în țară, unde va deveni profesor la Bârlad, apoi la Galați. Spiru Haret va fi cel care, în anul 1896, îl va numi inspector școlar, moment în care Solomon Haliță știe că își va putea pune în aplicare reformele în învățământ⁴.

Acesta a decis să se mute la Iași pentru a organiza școlile pregătitoare din satele moldovenești, devenind chiar prefect al Iașului. Trimis în Transilvania pentru a pregăti în Sfatul Național ziua de 1 decembrie, acesta va rămâne definitiv în zonă, devenind astfel prefect al județului Bistrița-Năsăud. Din poziția sa de prefect, a înființat în zonă instituții de învățământ, una chiar în satul natal, cu numele de „Școala de arte și meserii”, prima din județ la acea vreme. După modelul acesteia, Solomon Haliță va mai înființa o școală de băieți în Bistrița⁵, apoi două școli de fete în Bistrița și Năsăud și încă două școli de meserii la Telciu și Prundu-Bârgăului, dar și Școala Normală de Învățători de la Năsăud. Practic aduce o reformă în tot ceea ce însemna învățământul la acea vreme. Tot el a fost implicat și în viața politică, când la momentul Marii Uniri, a fost cel care a condus o delegația ce avea scopul de a intra în contact cu Partidul Național Român din Transilvania și de a media discuțiile dintre partid și Vechiul Regat, al cărui reprezentat era. De numele său se leagă înființarea Societății de exploatare silvică „Regna”, dar și fabricile de cherestea din zonă precum cea din Ilva-Mică sau Valea Mare⁶.

Figura 1- Iustin Sohorca/ Laurențiu Oanea/ Solomon Haliță

¹ *Pisanii Sângeorzene*, Anul III, 1(2014), p. 55.

² Felicia Aneta Oarcea (ed.), Dr. Laurențiu Oanea: Unirea de la Alba Iulia din decembrie 1918, Arad, Guttenberg Univers, 2018, p. 8.

³ *Ibidem*, p.17.

⁴ <https://sangeorzbai.ro/cine-a-fost-solomon-halita/> (ultima accesare: 03.03.2025).

⁵ Ștefan Dănilă, (Muzeul județean de istorie Bistrița-Năsăud), *File de istorie. Culegere de studii, articole și comunicări*, Bistrița, 1971, p. 217.

⁶ https://ro.wikipedia.org/wiki/Solomon_Hali%C8%9B%C4%83 (ultima accesare: 18.05.2025)

Povestea revistei „Pisanii Sângeorzene”: din istoria și cultura unei comunități locale

Iuliu Moisil se naște în Năsăud, fiind fiu de preot. Tatăl său a fost Grigore Moisil, vicar al Vicariatului Rodnei și protopop greco-catolic al Năsăudului. Printre cea mai importantă contribuție a lui Iuliu Moisil, merită menționat faptul că este cel care ajută la înființarea Muzeului Năsăudean.

Într-un demers comun el i-a avut alături pe Iulian Marțian cunoscut drept istoric și arheolog, dar și membru al Academiei Române (ales din 1933), care se va ocupa mai ales de latura muzeală propriu-zisă¹ și Virgil Șotropa, care a luat în seama sa revista *Arhiva Someșană* și a început, ca pe baza informațiilor de arhivă culese, să scrie diverse studii în domeniul istoric. Datorită faptului că au reușit să adune diverse obiecte și documente pentru muzeu, s-a considerat că trebuie înființată o subdirecție regională a Arhivelor Statului în orașul Năsăud, pentru ca documentele și obiecte să nu fie înstrăinate. La conducerea acesteia este numit Iuliu Moisil, care alături de Virgil Șotropa, vor fi aleși membri ai Academiei Române în aceeași zi (24 mai) a anului 1943². Iuliu Moisil susținea că a fondat muzeul „din nețărmită dragoste ce aveam pentru pământul strămoșesc și pentru amintirea mărețelor înfăptuiri ale marilor înaintași și binefăcători”³. Astfel că, Iuliu Moisil, deși s-a născut la Năsăud, a fost legat inclusiv de zona comunei Șanț unde a activat tatăl său, Grigore Moisil.

Iuliu Moisil este legat prin interese comune de **Virgil Șotropa**. Acesta s-a născut în Gheorgheni, Harghita, având rude la Maieru. La Năsăud a ajuns printr-o conjunctură nu tocmai plăcută, și anume după moartea mamei sale, finalizându-și studiile la colegiul năsăudean. Virgil Șotropa a fost cel care, la maturitate, s-a preocupat și a realizat cercetări istorice cu referire la spațiul ce este adus în discuție, Sângeorz-Băi, revenit în Năsăud pentru a fi profesor.

Printre lucrările sale, relevante sunt următoarele: *Contribuții la istoria bisericească*, în „Arhiva Someșană”, nr. 21, Năsăud, 1937, apoi *Două icoane istorico-stactice din anii 1714 și 1733 privitoare la preoții români din Valea Someșului*, în AS, nr 28, 1940 și *Mănăstiri și călugări in Valea Rodnei*, în revista AS, nr. 27, 1940. La acea perioadă, revista *Arhiva Someșană* era cunoscută în spațiul năsăudean, promovând lucrările profesorilor sau a oamenilor de cultură ai orașului și nu numai.

Având aceste informații, în ceea ce îl privește pe Virgil Șotropa, astăzi publicul are acces la o imagine a Sângeorzului conturată de acesta, el fiind totodată mai aproape de evenimentele pe care le descrie, folosindu-se de studiile existente la acea vreme; este cel care aproprie cititorul de momentul petrecerii faptelor.

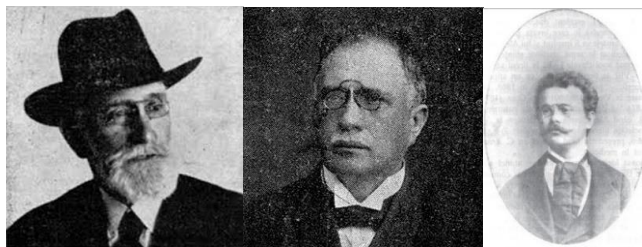

Figura 2- Iuliu Moisil/ Virgil Șotropa/Artemiu Publiu Alexi

¹ Teodor Tanco, *Academia Română: 1866-1996: academicieni năsăudeni și bistrițeni*, Cluj-Napoca, Virtus Romana Rediviva, 1996, p. 95.

² *Ibidem*, p. 97.

³ Alexandru Dorel Coc, *Monografia Colegiului Național „George Coșbuc” din Năsăud la 150 de ani de istorie (1863-2013)*, Cluj-Napoca, Napoca Star, 2013, p. 496.

Nicoleta GAGEA

Mai apoi, atenția se va îndrepta spre **Artemiu Publiu Alexi**, originar din Sângeorz-Băi, care ajunge să studieze în localitate, mai apoi la Năsăud, dar și la Graz sau Viena asemeni multora dintre contemporanii săi. Una dintre cele mai importante acțiuni ale sale a fost înființarea primei reviste românești din Năsăud, numită Concordia, dar și a fost fondator (el și alții) al băncii *Aurora* din Năsăud înființată în 1873, o a doua bancă românească din Ardeal. A lucrat ca profesor la liceul năsăudean, având drept domeniu științele naturale, acesta fiind la bază biolog. Datorită pregătirii sale profesionale, se preocupă de studierea florei din Munții Rodnei (din apropiere) și de ocrotirea spațiului natural. Numele lui îl poartă astăzi școala gimnazială din oraș.

De-a lungul numerelor revistei *Pisania Sângeorzene*, numele lui Artemiu Publiu Alexi va fi regăsit des, mai ales în cadrul unor serii de articole intitulate *Publicistica*, fiind de fapt scrisori pe care acesta le-a trimis diferitelor cunoștințe cu care coresponda, cum ar fi profesorul său de la Blaj, Ioan Micu-Moldovan.

Prezentarea unui scurt istoric, a unei biografii precum cele de mai sus nu este deloc întâmplătoare. Cei prezentați sunt legați unul de celălalt, nu doar de același loc de naștere, ci și de un scop comun, de a duce mai departe un țel al comunității, care include dorința de unire, de respectare a religiei, o elogiere a trecutului istoric, tradiții și obiceiuri, dar și emanciparea țaranului român. Ne este cunoscut faptul că cei prezentați mai sus provin din familii bune (preot, notar etc), dar cu toate acestea, ei au fost și vocea țăranilor sângeorzeni.

Destinele acestora sunt strâns legate, începând de la aceeași pregătire educațională pe care o realizează în satul natal, apoi Liceul la Năsăud și studii superioare în alte țări, la Graz, Viena sau Budapesta. Laurențiu Oanea îi observă aportul și îi laudă meritele lui Solomon Halița în domeniul învățământului, Iustin Sohorca roagă oamenii din comunitate să doneze obiecte pentru muzeul ce va fi înființat de Iuliu Moisil la Năsăud. Apoi, atât Laurențiu Oanea, cât și Solomon Halița se implică în lupta pentru unire și întregirea neamului.

Pentru că perioadă despre care se discută în cazul acestor personalități este în umbra războiului, datoria pe care au avut-o față de țară i-a făcut să se implice, cum este participarea la război în cazul lui Iustin Sohorca, și activitatea de militar în armata austro-ungară în cazul lui A. P Alexi.

Acești oameni aveau țeluri și dorințe comune, care i-au legat, spre exemplu, dorința de a înființa un muzeu a fost dusă la bun sfârșit cu ajutorul celor care au donat obiecte, muzeul materializându-se în Năsăud. Mai apoi și-au dorit să se alinieze celorlalte orașe și au pus bazele înființării unei bănci, a doua bancă românească din Ardeal, înființată la Năsăud de A. P Alexi, Banca *Aurora*, care, la rândul acesteia, are legătură cu muzeului năsăudean, donând fonduri de carte sau publicații.

Primirea de titluri doctorale relevă pregătirea pe care cei menționați mai sus au dobândit-o prin muncă proprie. Dată fiind situația Transilvaniei în acea perioadă, cu referire la apartenența acesteia în Imperiul Austro-Ungar, pentru persoanele care doreau să urmeze cursuri universitare, era mult mai accesibil ca aceștia să plece la Viena, Budapesta sau Graz, deoarece erau parte al aceluiași imperiu. Cu toate acestea, chiar dacă studiau acolo, gândul le era spre casă, drept dovadă întoarcerea lor și acțiunile pe care le fac pentru a dezvolta zona.

Demersul multor a fost răsplătit prin includerea în Academia Română pentru activitățile lor deosebite. Deoarece Năsăud era orașul din proximitate, dar și locul unde Regimentul grăniceresc (Regimentul II) își avea garnizoana¹, mulți dintre cei care s-au evidențiat pe plan educațional și proveneau din satele din jur, au fost catalogați drept năsă-

¹ Coc, *Monografia*, p. 338.

Povestea revistei „Pisanii Sângeorzene”: din istoria și cultura unei comunități locale

udeni, pentru a fi mai ușoară recunoașterea, dar și pentru că erau absolvenți ai liceului năsăudean. Astfel că, Năsăudul a primit denumirea de „orașul academicienilor” în semn de recunoaștere a potențialului pe care oamenii locului îl aveau, dar și pentru faptul că mulți academicieni erau absolvenți ai liceului grăniceresc, unul dintre cele mai bune școli la acel moment.

Informațiile sunt relevante în ideea în care revista în jurul căreia se compune teza acestei lucrări, revista *Pisanii Sângeorzene* îi aduce în fața publicului, poate și din dorința ca numele lor să dăinuie peste ani, dar mai ales pentru legăturile pe care le-au avut de-a lungul vieții lor și a implicării în viața culturală.

În final, personalitățile prezentate în această parte relevă faptul că, prin muncă și perseverență se poate ajunge la un nivel înalt al cunoașterii. Cei descriși vor ajunge să fie cunoscuți mai ales pe plan local pentru aportul pe care l-au adus, iar cei ce vor urma lor, vor folosi numele lor pentru instituțiile publice, cum este cazul școlilor (Școala Gimnazială „Artemiu Publiu Alexi” și Liceul Teoretic „Solomon Halița”) sau a căminului cultural (Casa de cultură „Justin Sohorca”). De asemenea, în orașul Năsăud, există străzi care poartă numele lui Virgil Șotropa și pe cel al lui Iuliu Moisil în semn de omagiu adus muncii lor.

Pentru generațiile care au urmat, acești oameni au reprezentat un model de erudiție și cunoaștere, de responsabilitate și sacrificiu. Preocuparea lor personală a fost dezvoltarea spațiului în care s-au născut sau a celui în care au conviețuit.

Revista *Pisanii Sângeorzene* se adresează în mod special oamenilor care locuiesc în județul Bistrița-Năsăud și care sunt interesați de specificul local și bineînțeles tuturilor celor pasionați de citit, de cunoașterea realităților din diferite perioade istorice văzute prin ochii contemporanilor. În egală măsură revista se îndreaptă și asupra celor care își doresc să înțeleagă cum era traiul oamenilor în secolele trecute. Sângeorz-Băi este un punct unde se combină viața simplă a țăranului care își câștigă existența muncind pământul și viața celor care vin în vizită datorită apelor minerale, ei la rândul lor provenind din medii ușor mai dezvoltate.

Pentru faptul că în cadrul revistei sunt readuse la lumină texte, precum și diverse lucrări care sunt accesibile doar publicului Arhivelor Naționale, accesul la informație este facil; nu este necesar un efort suplimentar pentru a accesa informația. Astfel că, persoanele care își doresc să studieze un anumit subiect, trebuie doar să citească din paginile revistei. În spatele informațiilor care se află în atenția publicului stă la bază efortul celor cărora s-au documentat într-un anumit spectru. De asemenea, tot în cadrul acestei reviste, sunt publicate diverse documente sau imagini ale unor documente, scrisori personale și corespondență privată, precum cele din imaginea de mai jos, sursa fiind fondul Arhivelor Naționale. Aceste imagini conțin transcrierea în format tehnoredactat a celor scrise de mână, ușurând astfel munca cititorului, mai ales pentru faptul că scrisul de mână diferă de la o persoană la alta, iar parcurgerea sa impune dificultăți.

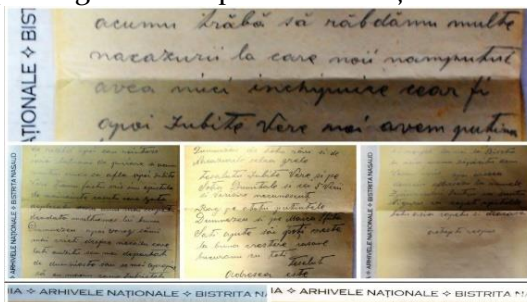

Figura 3 - extras din nr 7 al revistei Pisanii Sângeorzene, 2018

Nicoleta GAGEA

Imaginea este preluată din numărul 7, anul 2018, al revistei și este o corespondență între Andreșel Ioan și vărul său, Ioan Marcu (*Dragă vere...*), unde prezintă aspecte personale, *acum trăbă să răbdăm multe*.

Acest tip de documente nu doar că redau păreri personale, în cazul scrisorilor, dar și prezintă acțiuni și întâmplări reale, exacte determinând astfel caracterul veridic pe care îl au informațiile prezentate publicului larg.

În marea majoritate a cazurilor, imaginile regășibile între paginile revistei sunt în alb-negru, imagini vechi care prezintă orașul și oamenii locului și viața satului cu momentele ei definitorii (de exemplu, jocul popular). Există imagini ale familiilor de preot sau ale învățătorilor, dar și a locuitorilor în costum popular pregătiți de sărbătoare, precum și diverse cărți poștale cu băile minerale, spațiile locative, gara.

Imaginile sunt așezate pe copertile revistei și pot fi preluate inclusiv din colecții personale. De regulă, imaginile au legătură cu textul scris, astfel că uneori, în funcție de tipul articolului, o imagine îl va însoți. Scopul lor este de a apropia cititorul de subiectul transpus, având un rol pur informativ și completând textul scris. De cele mai multe ori imaginile sunt cele care fixează inițial atenția celui ce citește o lucrare.

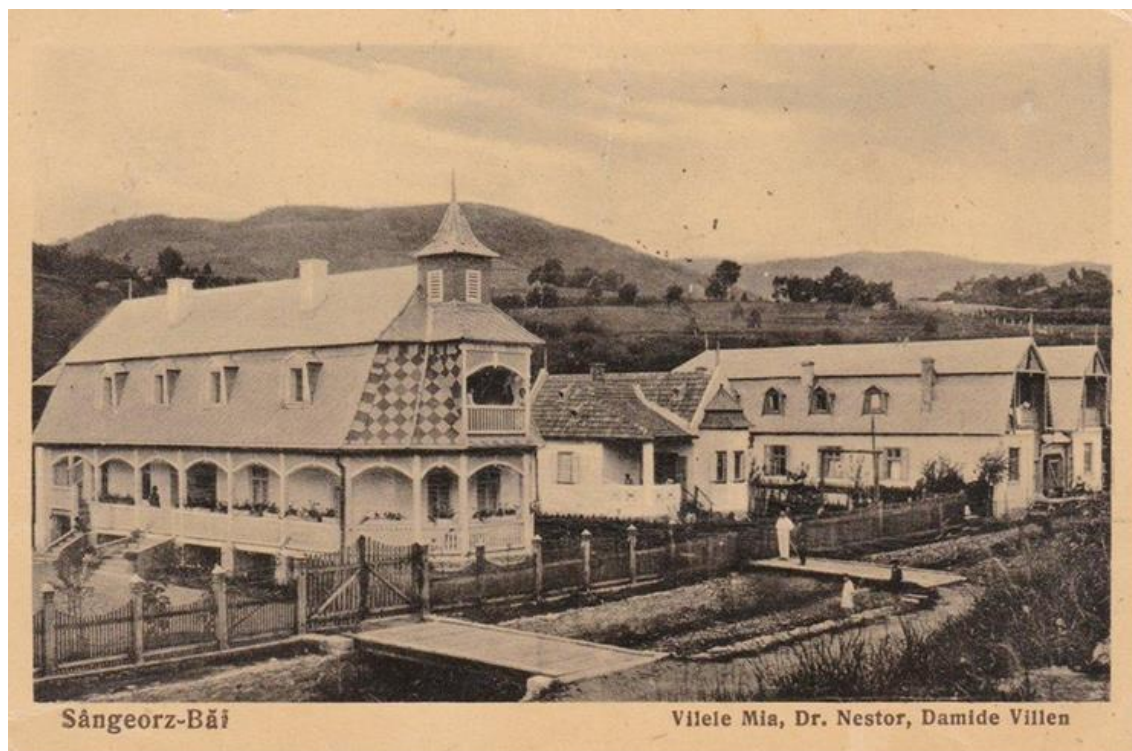

Figura 4- carte poștală interbelică cu imaginea spațiilor locative, 1934, Sângeorz-Băi

Imaginea de mai sus prezintă o vedere din Sângeorz-Băi cu un șir de case, printre care se identifică Villa Mia și Vila Dr. Nestor Domide. La o căutare a imaginii se pare că este din perioada interbelică, mai exact din anul 1934. Acest tip de imagini se regăseau pe cărțile poștale locale și prezintă spațiile unde puteau fi găzduiți cei veniți la tratament¹. De asemenea, cărțile poștale au reprezentat un mijloc de comunicare la acea perioadă, astfel că,

¹<https://www.darabanth.com/en/onlineauction/406/categories~Postcards/Transylvania~1500006/Olaszentgyorgy-Sangeorgiul-Roman-Sangeorz-Bai-Hebe-szalloda-Mia-es-Dr-Nestor-Domide-villa~II1939156>

Povestea revistei „Pisanii Sângeorzene”: din istoria și cultura unei comunități locale

cei plecați de acasă trimiteau rudelor sau celor apropiați un mesaj prin intermediul acestora.

Într-un final, pe lângă informațiile valoroase care se regăsesc în cadrul revistei, se observă cum acestea sunt completate de fotografii vechi, cu valoare sentimentală, dar și istorică.

Modalități de accesare a revistei. Modul fizic vs Modul online

Revista este accesibilă atât în format fizic, cât și în format online. Pentru faptul că se subordonează Casei de Cultură din oraș, sunt alocate fonduri pentru printarea acesteia o dată la câteva luni. Pentru a nu aștepta o anumită perioadă pentru apariția revistei în formatul ei fizic, fondatorii revistei s-au gândit să creeze un site care poate fi accesibil online și care este o variantă mai rapidă și accesibilă, totodată, pentru cei care își doresc să se bucure de informațiile noi. Așadar, în cele ce vor urma, se va face o scurtă prezentare a site-ului de unde poate fi accesată revista.

Figura 1- Antetul revistei

Pentru a profunza detaliat site-ul, se vor analiza rând pe rând elementele distincte. În imaginea de mai sus este prezentat logo-ul de pe site-ul revistei. Se observă faptul că titlul este de dimensiuni mari, pentru a putea fi citit cu ușurință, iar pe partea inferioară se află subtitlul, adică o scurtă explicație legată de ceea ce poate fi găsit în interiorul acesteia - *Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală* - semn că textele vor fi incluse în aceste trei mai categorii. Tot acest text este poziționat pe un fundal antichizat, pe ceea ce seamănă cu un vechi manuscris, semn că informațiile descoperite o dată cu paginile revistei au o valoare incontestabilă și o oarecare vechime.

Titlul este flancat de două medalioane, poziționate simetric. În cel din dreapta este reprezentat sub forma unei icoane Sf. Gheorghe, apărătorul și patronul actualului oraș Sângeorz-Băi. În partea stângă, medalionul reprezintă stema României din perioada cuprinsă între anii 1881-1922, perioadă cunoscută sub denumirea de Regatul României. Elementele care o diferențiază de actuala stemă, sunt coroana, despre care se spune că a fost realizată dintr-un tun capturat la Plevna, în cadrul războiului pentru independență, în anul 1877, în cadrul războiului ruso-turc, leii care flanchează această stema din interior și care sunt cu coada în sus, panglica de culoare albastră cu textul *Nihil Sine Deo* (Nimic fără Dumnezeu) deasupra căreia se află ordinul „Stema României”. Practic este o stemă cu multe

Nicoleta GAGEA

elemente, fiecare cu o simbolistică heraldică aparte¹. Alegerea acestei steme trimite, cel mai probabil la momentul în care țara a avut cel mai larg teritoriu din toată istoria acesteia, precum și la lupta românilor de a-și duce la îndeplinire rezoluțiile, unirea și independența, care au avut un pas inițial, și anume câștigarea independenței de stat din anul 1877-1878².

Toate aceste elemente sunt puse într-un chenar, încastrate de un brâu cu motive florale, frunze de acant, motive regăsite atât la picturile bisericilor, cât și la sculpturile tradiționale, de la porți sau de la rame cu diverse folosințe.

Astfel că, elementele transpuse în logo nu fac altceva decât să întărească ceea ce se regăsește în textul scris. Prin prezența icoanei cu Sfântul Gheorghe, se susține atât caracterul religios, cât și denumirea locului asupra căruia se insistă în texte (Sânt Georgiu Român), brâul cu frunze reprezintă tradiția locală, iar stema trecutul glorios al țării, revista definitivându-și principalul scop - acela de a prezenta elemente de spiritualitate, istorie și tradiție locală.

Sub simbolul descris mai sus, se observă textul „Arhiva revistei Pisanii Sângeorzene”, semn că se face trimitere la arhivă online, sub care sunt trecuți anii în ordine, din 2012 până în 2025 inclusiv. Accesând unul dintre acei ani, apare o listă cu cele 12 numere apărute în fiecare an, exceptând primul an, unde se regăsesc doar 3 numere. În dreptul fiecărui număr, corespondent fiecărei luni din calendar, apare textul *descarcă/vizualizează aici*, făcând trimitere unui chenar în format PDF, de unde poate fi citită revista.

În ceea ce privește lista, numerele sunt trecute în felul următor: numele revistei (PISANII SÂNGEORZENE), apoi anul de existență al revistei, cu litere romane (ex. Anul IV) și numărul (exemplu: Nr.1) urmat de o paranteză în care este precizat numărul total al revistelor publicate până la acel moment (Nr.1 (29)), iar ca ultime elemente sunt precizate luna și anul (ex. Ianuarie 2015).

Pe partea de jos a paginii online, sunt transcrise, informații legate de fondatori și adresele de email la care pot fi contactați, de redacție, toate acestea cu fond de culoare roșie. În ultima parte de text este trecut site-ul, <https://pisaniiangeorzene.assbn.ro/>.

Concluzionând, site-ul este ușor, accesibil oricărei persoane cu un minim de cunoștințe de folosite a rețelei de internet, formatul PDF prezintă claritate atât în ceea ce privește textul, cât și în ceea ce privesc fotografiile folosite. Așadar, este un semn clar că aceia care au făcut demersurile necesare pentru ca site-ul să funcționeze și-au atins scopul și anume cel de a realiza o bază de date online care să fie accesibilă.

În cadrul comunității, revista, în jurul căreia se conturează lucrarea, ajunge să fie locul unde se promovează atât trecutul, cât și prezentul în egală măsură. Pentru ca revista să fie citită este nevoie ca aceasta să conțină informații de interes pentru toate categoriile sociale. Abordarea unor teme diverse are, de asemenea, același efect. Revista s-a implicat în conturarea trecutului istoric al orașului, cu viața tumultuoasă și oameni ai locului care s-au evidențiat într-un mod sau în altul.

Concluzii

Prin lucrarea intitulată **Povestea Revistei „Pisanii Sângeorzene”**: din istoria și cultura unei comunități locale, mi-am produs să aduc în atenție faptul că, în comunitățile mici din Transilvania publicațiile periodice sunt o tradiție.

Pentru început am conturat un scurt istoric al revistelor din județul Bistrița-Năsăud,

¹ https://ro.wikipedia.org/wiki/Heraldica_Rom%C3%A2niei (ultima accesare: 27.02.2025)

² Keith Hitchins, România 1866-1947, București, Humanitas, 1996, p.69-71.

Povestea revistei „Pisanii Sângeorzene”: din istoria și cultura unei comunități locale

pentru a crea contextul necesar în așa fel încât să ajung la o prezentare detaliată a unei reviste contemporane, care prezintă elemente de istorie, cultură și tradiție religioasă, îmbinând vechiul cu noul.

În acest context al tradiției periodicelor publicate, își face loc ușor o revistă care, cu toate că ia ființă într-un spațiu cu un număr mic de locuitori, reușește să prezinte și să publice articole în care subiectele sunt ample, demonstrându-se astfel că anumite spații au un trecut impresionat în ceea ce privește istoria și tradiția locului.

În ciuda faptului că Sângeorz-Băi ajunge să fie denumit oraș abia în anul 1958 sau în 1960 cum spun unele surse, comunitatea a reușit să dea personalități care, în secolele trecute, s-au implicat în viață politică, participând la evenimente definitorii pentru români ca identitate, cum este și cazul lui Laurențiu Oanea, cel care a fost deputat în cadrul Adunării Naționale de la Alba Iulia.

Un alt aspect ce merită menționat este faptul că familiile comunității sângeorzene și-au păstrat cu sfințenie tradițiile, lucru care s-a putut observa pe parcursul cercetării revistei *Pisanii Sângeorzene*. Fie că a fost vorba de tradițiile de nuntă, înmormântare, sau chiar și diverse tradiții agricole, țaranul sângeorzan a avut o legătură atât cu entitatea religioasă, cât și cu natura, în acest fel desfășurându-și parcursul vieții, lucru ce reiese și din „strigăturile” și rugăciunile specifice fiecărui moment în parte.

Principalul scop a fost ca, prin această teză, să fiu mai aproape de istoria revistelor, dar totodată, să înțeleg modul în care comunitatea actualului oraș Sângeorz-Băi și-a desfășurat activitatea pe parcursul ultimelor secole, iar studiu aprofundat făcut de către mine m-a ajutat să îmi îndeplinesc acest scop.

Revista despre care am ales să discut nu se încadrează în cadrul revistelor clasice, ci s-a modelat odată cu societatea, evoluând de la nivelul cunoscut de periodic tipărit, la o revistă care poate fi accesată în mediul online și care folosește drept mijloace, informații veridice preluate din surse sigure. Tot aici mai trebuie spus faptul că revista s-a folosit de mijloacele noi de digitalizare în ceea ce privește imaginile folosite pentru a putea să le livreze publicului într-un format plăcut vizual. Este cunoscut faptul că unele imagini, asupra cărora s-a pus amprenta timpului se fac mai dificil de postat într-un astfel de cadru.

Scopul principal al acestei teze, și anume apropierea de comunitatea sângeorzeană și înțelegerea existenței unei reviste în cadrul acesteia a fost atins, dar pe lângă acesta, am reușit să aflu, în urma parcurgerii bibliografiei, informații despre județul Bistrița-Năsăud, cu acest pus pe orașul Sângeorz-Băi și Năsăud, locuri unde s-au dezvoltat treptat, atât domeniul educațional, cât și cel cultural.

Personalitățile care s-au evidențiat prin activitatea lor impresionantă și care sunt de loc din Sângeorz-Băi, nu doar că au impactat locul, ci au adus transformări mari în întreg arealul, precum este cazul lui Solomon Halița, care modifică și îmbunătățește sistemul educațional existent la acel moment. De asemenea, am reușit să observ legăturile pe care le-au creat oamenii între comunități, prin participări la baluri, evenimente religioase sau culturale și am înțeles că satele între ele au fost influențate unele de la altele. Legăturile din sate au fost facilitate de oameni care au ajuns să își creeze un specific local mai ales în ceea ce privesc tradițiile.

O dată cu această cercetare, am descoperit și faptul că în județul Bistrița-Năsăud există un trecut în ceea ce privește domeniul publicațiilor periodice, iar revista *Pisanii Sângeorzene* vine în completare, alăturându-se revistelor contemporane.

În final, merită menționat că acest studiu este important nu doar pentru apropierea de comunitatea sângeorzeană, ci și pentru înțelegerea modului în care publicațiile de tip revistă s-au dezvoltat pe parcursul anilor, adaptându-se momentului prezent prin accesibilitatea de care dispune în mediul online.

DIN GRANIȚĂ

Valahii civilizați

(Urmare din numărul trecut)

Îndată după revoluțiune la începutul anului următor, 1850, din partea comandei regimentului II. român de la Năsăud s-a dat un mandat cu data de 13 Ianuarie 1850 nr. 295 către toți comandanții de diviziuni de cerc de pe teritoriul acestui regiment, ca să formeze câte o consemnare nominală despre toți grănițerii, care au fost omorâți de inamici și care au cântat în luptele din anii 1848/49, arătând în rubrici locul nașterii, cartea, numele, starea(căsătorit ori nu), numărul copiilor rămași și etatea acelora; asemenea a fost provocat și vicarul Macedon Pop să constate numărul văduvelor și orfanilor ai căror bărbați și părinți au fost omorâți de insurgenți. Totodată între observări să se arete și modul în care au fost omorâți.

În urma acestor mandate pe întreg teritoriul acestui regiment, pe baza actelor și a matriculelor bisericești, s-a constatat numărul tuturor victimelor anului 1848/49.

Pe baza acestor date, în cele următoare voi înșira numai acele victime, care au fost acasă și nu în luptă formală, adică pe aceia care au fost împușcați și omorâți fără îndurare oriunde i-au aflat.

Vicarul Macedon Pop, cu scrisoarea din 23 ianuarie 1850 nr. 215 către comanda regimentului, așterne un conspect despre toate vădulele și orfanii ai căror bărbați și părinți au fost împușcați ori omorâți de insurgenți și care nu au nici o subzistență:

Gledin: Safta Iacob Maier cu 4 orfani, bărbatul a fost împușcat în propria sa grădină.

În Rușii Munți:

1. Ioana Mihailă Macarie, cu doi orfani, bărbatul a fost împușcat în sat în 7 Martie.
2. Sunt 7 orfani. Ioan Petrinjel, părintele acestor orfani a fost împușcat, care soția lui de supărare a murit și așa acești orfani au rămas fără părinți.
3. Rachila Onul Diac cu doi orfani, bărbatul a fost împușcat.
4. Todora Ioan Feldrihan cu 1 orfan, bărbatul a fost împușcat.
5. Todora Dionisie Feldrihan cu 2 orfani, bărbatul a fost împușcat.
6. Savina Ioan Ilovan cu 3 orfani, bărbatul a fost împușcat.
7. Vasilica Nicolae Moldovan cu 3 orfani, bărbatul a fost împușcat.
8. Maria Iacob Negruț cu 4 orfani, bărbatul a fost împușcat.
9. Sunt 4 orfani, al căror părinte Florea Buia a fost împușcat, care mama a murit mai înainte.
10. Paraschiva lui Ilisie Greasim cu 2 orfani, părintele a fost împușcat.
11. Sofia lui Simion al Banului cu 2 orfani, părintele a fost împușcat

În Șieuț:

1. Ioana Nechita Câmpean, bărbatul a fost împușcat în sat, asemenea bărbații văduvelor.
2. Maria Todor Suciu care nu avea copii.

Valahii civilizați

3. Frosina Ilie Buta, care nu aveau copii.
4. Maria George Bogâldea cu 4 orfani.
5. Vasilica Pavel Cotoc cu 5 orfani.
6. Maria Grigorie Sivimușan cu 1 orfan.
7. Maria Ilie Pop cu 4 orfani, bărbatul a murit înainte de războiul civil, muierea a fost siluită de insurgenți, din care cauză a murit.

În Tiha: Vartolomeiu Raț cu 2 orfani, muierea acestuia, Anisia, a fost împușcată de insurgenți.

În Ilva-Mare: Ioana David Rauca cu 1 orfan, bărbatul a fost împușcat între Piatra și Mocod de către insurgenți.

În Feldru: Ana Todor Trișcaș cu 1 orfan, bărbatul a fost împușcat în sat.

În Rebrîșoara: Nastasia Pavel Cotu cu 4 orfani, bărbatul a fost împușcat de insurgenți la Mociu.

În Rebra: Samuilă Mărcoae cu 4 orfani, a fost împușcat astfel printr-un picior, încât nu a mai fost capabil să se nutrească.

În Năsăud:

1. Fiina Dumitru Ionașc cu 2 orfani, bărbatul a fost împușcat în chilia sa proprie.
2. Palage Dionisie Ionașc, fără copii, bărbatul asemenea a fost împușcat în chilia sa proprie.
3. Nastasia Dumitru Echim cu 6 orfani, bărbatul a fost împușcat înaintea casei sale.
4. Dumitru Mafteiu, a cărui muiere murise mai înainte, a fost împușcat și a lăsat 2 orfani.
5. Gace Iosif Morariu cu 3 orfani, bărbatul a fost împușcat de 3 insurgenți.
6. Ioan Borzeu, a cărui muiere murise mai înainte, a fost aflat omorât în chilia sa proprie, după dânsul au rămas 5 orfani.

În Romuli:

1. Doce Todor Bontea cu 4 orfani.
2. Ioana Gavril Timoce cu 5 orfani.
3. Maria Mitrofan Cârstea cu 8 orfani

În Mocod: Nastasia Toma Todor cu 3 orfani.

Atât bărbații din Romuli, cât și cei din Mocod au fost împușcați de insurgenți.

Vicarul Macedon Pop în scrisoarea citată mai adăuga că cu ocaziunea invaziunii în Mocod au mai fost împușcați și străpunși 7 bărbați, ale căror familii pentru aceea nu le înșiră în conspect, pentru că au mijloace de subzistență.

Din celelalte conspecte extragem pe scurt numai pe următorii:

Gavriil Iftene din Mocod, de 50 de ani, cu ocaziunea retragerii insurgenților a fost împușcat în casa sa; l-au împușcat prin nas și prin falca dreaptă și l-au rănit rău, dar nu a murit.

Stefan Danciu din Feldru, a fost împușcat în sat, după dânsul a rămas o văduvă cu doi orfani.

Teodor Șiutu din Tiha, în Februarie 1849 a fost omorât de rebeli în Prund, străpunș fiind cu baioneta; au rămas 3 orfani.

Vartolomei Corca din Tiha, a fost împușcat în casa sa; au rămas 2 orfani.

Ilie Beșa, neînsurat, în luna lui Iulie 1849 cu ocaziunea retragerii ungarilor, a fost împușcat de către aceia.

Maria Ioan Oșan măritată, tot atunci a fost împușcată, rămânând o copilă orfană.

Anisia Raț tot din Tiha, asemenea a fost împușcată cu acea ocaziune, după dânsa au rămas 3 orfani.

Valahii civilizați

Larion Oțelea din Prund, a fost împușcat în Ianuarie 1849.

Dintre grănițerii din Monor, afară de cei căzuți cu ocaziunea măcelului descris mai sus, au mai fost împușcați și omorâți încă următorii: Vasile Pop la Teaca, Petru Neagoș la Teaca, Ioan Georza și Ilie Budușan la Cluj; Petru Tanco, preot, a fost numai vulnerat în Monor, trăiește și astăzi; tot în Monor au fost cu ocaziunea măcelului vulnerați: Dumitru Pop, Vasile Drăgan, Florea Neagoș, Vasile Neagoș, Mihail Neagoș și George Ilieș.

Victimele căzute în măcelul început de Jenei József sunt:

În Șieuț, afară de cei măcelăriți, după cum am arătat mai sus, au mai fost rău vulnerați Grigore Pantea, Ana Gothia, Ioan Mihăilaș, Constantin Gothia, Maria Socaciu, Ioan Dedean și alții. Numărul victimelor din Monor, Gledin, Șieuț, Rușii Munți și Murăreni face 103 bărbați, 7 muieri, după care au rămas 178 copii orfani.

Numărul victimelor căzute în acești ani e foarte mare. Cei ce sunt înșirați până aici au fost tot cei de acasă, care nu au stat cu arma în mână în câmp de luptă. Afară de aceștia au mai căzut și alții mulți, pe care a-i culege așa în grabă din diverse conspecte și raporturi ar fi prea îngreunător de astădată.

Sânt iarăși mulți, care au căzut în luptele purtate, care nu au avut moarte mai ușoară decât cei ce au căzut acasă, pentru că și în luptă pardon nu se da nimănu care cădea în mâna insurgenților.[...]

Numele și numărul tuturor celor ce au căzut în luptele din 1848/49 pentru Tron și dinastie își are locul în istoria acestui regiment.

Dar nu sunt numai aceste suferințele grănițerilor din fostul al II-lea regiment de la Năsăud, mai sunt suferințele acestora, pe care au avut să le suporte în urma devastațiilor cauzate.

Pentru constatarea acestor devastațiuni înaltul guvernământ cu ordinațiunea sa din 9 Mai 1858 nr. 3472 a exmis comisiuni, care au ieșit la fața locului și așa au constatat că în Rebrîșoara insurgenții au prefăcut în cenușă toate casele și edificiile economicești au fost date flăcărilor toate bucatele și veșmintele alor 82 proprietari.

Celelalte incriminațiuni ce le aruncă în genere dl. Hentaller Lajos asupra colonelului Urban, a ofițerilor săi și în genere asupra tuturor grănițerilor, fiind numai scornituri, nu merită nici o discuțiune.

O parte însemnată a meritelor acestor grănițeri este cunoscută deja în istorie și recunoscute de însuși Maiestatea Sa ces. și reg. apostolică, care s-a îndurat Prea grațios, ca afară de înalta recunoștință expresă în rescriptul de dtto Viena 22 Ianuarie 1851 și comunicată regimentului de către guvernatorul baron de Wohlgemuth prin publicarea de dtto Sibiu 18 Februarie 1851 nr. 3598. C.M.G., să mai deie și un testimoniu, așa zicând la noi unic în felul său, testimoniu cel mai strălucit, pe care până astăzi nu-l posedă nici un regiment.

Acest testimoniu în traducere românească este:

Batalionul întâiul din regimentul al II-lea al grănițerilor români, acum principe Thurn Taxis nr. 50, și-a păstrat în anul 1848 jurământul său sub steag și credința între împrejurările cele mai grele, n-a ascultat de amăgirile de tot soiul și de promisiunile strălucite ale capilor rebelilor, a respins cu dispreț toate amenințările lor de a-i constrânge prin decimare la ruperea (călcarea) credinței, a rezistat cu onoare tuturor maltratărilor, provocându-se la jurământul depus și a știut să-și mântuiască steagul său, și atunci, când a fost încunjurat de o putere preponderantă, a fost împărțit, dezarmat și făcut prizonier.

Pentru a onora o astfel de credință și spre a păstra pentru toate timpurile amintirea, îi confer aceluia o medalie de aur cu imaginea Mea și cu inscripția:

„Pentru statornicia neclătită în credința jurată în anul 1848“.

Valahii civilizați

Acea să se atârne la steagul batalionului și să se poarte așa la toate ocaziunile festive.

Schönbrunn, la 27 August 1851.

Francisc Iosif, m. p.

(M. K. 4743 G. de la 28 August 1851). [...].

Ceea ce trebuia să o accentuez de la început o accentuez aici. Istoricii și publiciștii maghiari scriu și până astăzi cu multă pasiune despre faptele crudele și sălbatice ale Românilor din 1848/49. Dar și dâșii, precum și domnul Hentaller, multe le culeg și numai așa din vânt, iar altele le privesc prin telescoape și microscopae foarte agere și măritoare.

Da, au comis și românii în acei ani multe omoruri crunte și nu noi vom fi aceia, care să le netezim vreodată. Faptele complinite, nobile sau infame să fie mărturisite din toate părțile întocmai precum s-au întâmplat. Istoricul însă este dator și are și tot dreptul ca să descopere înainte de toate pe autorii, pe primii provocatori și vărsători de sânge în acest război, ca și în oricare altul.

Românii până în Octombrie 1848 n-au vărsat sânge unguresc nici cât îi curge cuiva din nas. Ei n-au maltrat atunci pe nici un maghiar.

Românii au suferit barbariile din Abrud, omorurile de la St.-Craiu, măcelul de la Mihalț și cele de la Luna, întemnițările din tot cuprinsul țării. Românii au suferit toate acele atrocități, dar le-au și ținut minte.

Atâtea rele câte li s-au întâmplat până în 1 Octombrie ar fi fost prea deajuns pentru un popor încă pe atâta de blând, pentru ca să-l îndemne la răzbunare: ochi pentru ochi, dinte pentru dinte.

Românii erau omorâți pur și simplu ca români, din ură națională învechită, neîmpăcată și în veci nestinsă. [...].

Cifra de 4834 indivizi se împarte așa: 4425 români neînarmați omorâți de unguri, 165 unguri neînarmați omorâți de români, 252 sași neînarmați omorâți de unguri, 72 de alte naționalități, precum țigani, jidovi ș. a. La 24 persoane omorâte în orașul Dej în 24 Octombrie 1848 nu se arată naționalitatea, dară și aceia nu au putut fi decât numai români.

Sunt multe lucruri nesocotite scrise în această broșură a d-lui Hentaller.

Tot ce mai voiesc să adaug e că și numai din această broșură generațiunea de astăzi, fie ea de orișicare naționalitate, poate învăța, că la noi lipsește încă adevărata istorie. Iar în special generațiunea nouă română să se apuce cu mâini și cu picioare numai a aduna tot petecul de hârtie, - dar nu a scrie numai halucinațiuni.

Cred că cei competenți din acele părți, pe care le tractează dl. Hentaller, pe baza de documente autentice vor ști răspunde mai pe larg și mai documentat decât cum am putut eu, și aceasta cu atât mai vârtos, căci, după cum amintisem la început, dl. Hentaller susține afirmațiunile sale cu o cerbicie nemaiauzită. Toate câte le înșiră le expune ca fapte nerăsturnabile și cu mare încredere ne provoacă să combatem afirmațiunile sale, și încă cu fapte. [...].

Apoi în genere toți militarii grănițeri câți au scăpat cu viață dinaintea gloanțelor inamice în anii 1848/49 de la cel din urmă până la cel mai de mare rang au fost decorați și câți mai trăiesc și astăzi poartă medaliile oferite care, în special, mulți soldați și mulți ofițeri au fost decorați și înaintați în ranguri.

Iacă și un buchet de decorațiuni din 1848 și 1849, care în statele civilizate se dau celor care au luptat pentru binele comun și nu tăciunărilor și jefuitorilor:

Anton Nicolae din Năsăud, căpitan, cu „Medalia de război“ și cu „Crucea de Serviciu“.

Anton Toader, căpitan, fratele celui dintâi, decorat cu asemenea medalie, a luptat la

Valahii civilizați

1848, 1849 și 1859 cu laudă.

Axente Toader, maior din Gledin, decorat cu „Ordinul lui Leopold cl. a III-a.“

Borcocel Eugen din Zagra, căpitan, decorat cu „Medalia pentru război“ și „Crucea pentru servicii“.

Borgovan Ștefan, căpitan din St.-Georgiu, decorat cu „Crucea pentru merite militare“, „Medalia de argint pentru bravură cl. I.“, „Medalia pentru război“, „Crucea pentru servicii“.

Bota Gregoriu din Ragla, locotenent, „Cavaler al ordinului Coroanei de fier clasa a III-a“.

Dâmbu (Moțiu) Atanasiu, locotenent din Zagra, decorat cu „Crucea pentru armată“.

Domide Pantilimon, căpitan, decorat cu „Crucea militară pentru merite“, „Cavalerul ordinului rusesc St.-Anna cl. a III-a“, „Medalia pentru război“, „Crucea pentru servicii“.

Lica George, căpitan din St.-Georgiu, decorat cu „Medalia pentru război“ și „Crucea pentru servicii“.

Mihăilaș Carol, căpitan din Șieut, decorat cu „Medalia pentru război“ și „Crucea pentru servicii“.

Mihăilaș Grigore, locotenent din Șieut, decorat cu „Crucea pentru servicii“.

Pop Gavrilă, locotenent din Feldru, decorat cu „Medalia de argint cl. a II-a. pentru bravură“, „Medalia pentru război“ și „Crucea pentru servicii“.

Pop Leon, maior din Bichigiu, tata generalului Leonida Pop, decorat cu „Medalia pentru război“ și „Crucea pentru servicii“.

Purceila Ioan, căpitan din Prund, decorat cu „Medalia pentru război“ și „Crucea pentru servicii“.

Putlean Vilibald, locotenent din Năsăud și Rinziș Iacob, locotenent din Tiha, decorați cu „Medalia pentru război“ și „Crucea pentru servicii“.

Rusu Demetriu, maior din Rebra-mare, decorat cu „Crucea militară pentru merite“, „Medalia de argint cl. I. pentru război“ și „Crucea pentru servicii“.

Tomi Silvestru, căpitan din Mocod, decorat cu „Medalia pentru război“ și „Crucea pentru servicii“.

Vărărean Simion, căpitan din Sântioana, decorat cu „Ordinul rusesc St.-Anna cl. a III-a“.

Afară de aceștia și alți mulți subofițeri au mai fost decorați o mulțime de ofițeri germani, care au servit în 1848/49 în acest regiment condus de Urban.

Toate aceste decorări nu însemnează alta, decât că Urban și oamenii săi n-au fost cete de bandiți, precum fusese ale lui Jenei József, ci o trupă regulată, care a luptat pentru Tron și Patrie.

Din cele înșirate până aici se vede destul de lămurit, că cele ce le scrise dl. Hentaller sunt tot atâtea neadevăruri, și încă cu coarne, pe care niciodată nu va fi în stare a le documenta. Neadevărul culminează acolo când afirmă la pag. 7 că Urban, în numele împăratului, a promis poporului liberare de dare pe doi ani, și că i-a asigurat, că posesiunile, pe care le va lua de la maghiari le poate împărți între sine, etc.

Din contră, astfel de promisiuni s-au făcut din partea guvernatorului și președintelui revoluționar Ludovic Kosuth în proclamațiunea sa, de care am atins ceva și pe care o vom reproduce, precum și în altă proclamațiune adresată de-a dreptul către poporul român și datată din Pesta 10 Octombrie 1848, scrisă și de către comitele Mihail Eszterházy ca membru al comitetului revoluționar. Ludovic Kosuth, după-ce înalță libertatea ungurească și aruncă infamii asupra dinastiei și a regimului din Viena, numind și pe banul Jelacici, bandit, comandant de bandiți, ajunge și la români și îi amenință cu exterminare totală prin

Valahii civilizați

maghiaro-secui, cărora li se va da ordin să nimicească pe toți locuitorii câți n-au încredere în libertatea ungurească și nu ascultă de cuvintele lui. După aceea adăugă într-un aliniat, că acesta este cuvântul său cel din urmă și că aceia care nu se vor supune nici acum, vor fi spoliați de proprietatea pământului și acesta se va împărți la alți fii credincioși ai patriei, iară ei înșiși vor pieri în furci și de arme.

Afurisită frățietate mai poate fi și una ca aceasta. Adevărată satiră a libertății și frățietății!

Dar destul! Românii n-au ascultat de amenințările lui Kossuth și pe mulți i-a ajuns pedeapsa promisă. Dacă românii ar fi ascultat de toate provocările și ar fi apucat arma dimpreună cu partidul lui Kossuth, atunci îi ajungea altă pedeapsă, care a căzut asupra tuturor aceluia, care au fost de partidul lui Kossuth, adică ar fi fost judecați pentru crima de înaltă trădare la furci și închisori grele, după cum e cunoscut că s-a întâmplat la Arad, Pesta și aiurea.

Din toate aceste chiar și dl. Hentaller și alții de categoria sa pot vedea, - dacă vreau, - că nu românii poartă vina la câte s-au întâmplat în timpul de tristă aducere aminte. Deci nu pot face alta, decât să-i recomand să citească istoria și să învețe pentru sine până atunci până când se va convinge însuși de neadevărurile, ba chiar absurditățile care le-a scris.

Dacă totuși nu-i va succede, ca prin propria sa diligență să ajungă a cunoaște lucrurile așa cum sunt, atunci să asculte baremi pe Francisc Pulszky care, în 1870, era unul dintre matadorii maghiarilor din dreapta și pe care eu îl consider a fi un om versat în toate afacerile câte s-au petrecut în 1848/49. Acesta într-o vorbire ținută în ședința din 11 Martie 1870 în camera deputaților în chestiunea pensionării honvezilor maghiari din 1848/49, rezumă cele petrecute în acel timp în modul următor:

„Repet, că am mers (în 1848/49) până la extrem. Am devenit rebeli, s-o spunem sincer, am devenit rebeli din pura noastră convicțiune. N-am avut înaintea ochilor, că prin procederea noastră vătămăm interesele altora, vătămăm pe foarte mulți locuitori ai țării, căci aceștia credeau că interesele lor sunt periclitare prin aceea ce noi am câștigat. Și am să mărturisesc că am plâns cu lacrimi de sânge, văzând că ei nu stau alături cu noi, dar n-am zis niciodată, nu, aceea nu s-a putut zice, că lupta lor n-a fost sacră; căci și ei s-au luptat pentru convicțiunile lor, și ei au sacrificat toate, fost-au ei români sau sârbi, - toți s-au luptat ca și noi sub stindardul unei idei, deși după părerea noastră rătăcită“.

Sursa: *Tribuna*, Sibiu, anul VIII, 1891, nr. 139, p. 553-554; nr. 140, p. 557-558; nr. 141, p. 561-562; nr. 142, p. 565-566 (cu pseudonimul Nestor).

Un „specific al geniului”...

EMIL BOȘCA-MĂLIN

Paginile unei reviste străine sosită de peste hotare cu întârziere, ne înprospătează amintirea umanistului român Nicolae Olahus de la a cărui naștere s-au împlinit anul trecut 450 ani. Este drept că autorul articolului sublinia că „Olahus e reprezentantul specific al geniului unguresc”, dar aceasta nu poate știrbi nimic din adevărul istoric mărturisit chiar în nume, privitor la acest prim umanist român, fecior al boierului Stoian din Argeș, refugiat la Sibiu pe la începutul secolului al 15-lea.

Boierimea veche românească - că n-am voi să-i facem un elogiu aici - era trunchiul tare al trecutului, apărătoare a porților de aici ale Europei. Ducea o viață retrasă de țăran cu avere, adesea străină de rânduieii noi. În sufletul ei rodea puternic dragostea de pământ, dar și spiritul românesc. Din aplecări dese asupra cărților vremii, elabora în mijlocul vieții patriarhale, o lentă dar temeinică cultură, măturie ale viitoarelor noastre posibilități, care lumina bezna întunericului din jur. Vitregia vremilor an împiedicat însă poporul nostru să se înfrupte din plin de zestrea spiritualității lăsate de unii boieri. Neamul ne era preocupat de menținerea ființei etnice din arcul Carpaților și gurile Dunării, așezat „în calea tuturor răutăților”. N-aveam timpul să ne integrăm masiv în cultura mondială cu aripile duhului deplin desfășurate. Vremile aspre în lupta răzbirilor printre imperialisme ce-și încrucișau interesele deasupra pământului nostru n-au îngăduit deci afirmarea aici a tuturor virtuților noastre creatoare spirituale. Învățații vremilor au plecat peste hotare, luminând alte popoare care azi își împodobesc Panteonul cu numele lor, uitând că erau valahi. Dimitrie Cantemir și Petre Movila au plecat în Rusia. Nicolae Olahus în Ungaria, Mihai Valahul a răsărit și rodit în Transilvania, fără să mai amintim pe atâția mari căpitani români ai veacurilor care dau suport mândriilor străine, în frunte cu Matei Corvinul... Energiile afirmative ale spiritului românesc s-au desfășurat larg la alte popoare, creând forme de viață civilizată și impunând obiective mai înalte unei aristocrații pricepătoare nu mai la schingiuirea iobagilor.

Românul Nicolae Olahus a ajuns mitropolit primat al Ungariei, fiind inițiatorul curentului de antireformă de acolo. Scriitor de înaltă factură, a lăsat o bogată corespondență cu marile personalități culturale ale lumii și mai multe opere, între care în rândul întâi se situează „Hungaria”, studiu geografic-etnografic al „patriei sale pe care voia s-o facă cunoscută Apusului. Acolo vorbește și despre neamul românesc, scriind că „cea mai mică parte a Ungariei este aceia care cuprinde pe unguri, adică pe poporul ce se slujește exclusiv de limba ungară. Valahii sunt mulți și mă tem să nu piară însăși limba ungurească”.

Relevând într-o serie de articole, activitatea umanistului Nicolae Olahus, dl. prof. Ștefan Bezdechi scria acum câțiva ani: „Ești cuprins de fiorii unei sfinte emoții când stai și te gândești că în vreme ce la noi oamenii din pricina veșnicelor lupte sau bejenii la care erau expuși abia aveau răgaz să se familiarizeze bine cu buchile, Nicolae Olahus care a stat mult în capitala Țărilor de Jos, unul de ai noștri, sftnic respectat și iubit al sorei lui Carol Quintul, ținea corespondență întinsă cu Erasmus, prințul umanistilor și juca rolul unui adevărat mecenat al literelor în toată Europa centrală”.

Nicolae Olahus stă alături de atâția alți români care au dat aureolă de mândrie străinilor.

Emil BOȘCA-MĂLIN

*

Șirurile de demult sunt urmate și în zilele noastre - fără ca evident să fie atinse culmile de gândire, luptă și creație din veacurile acelea. Numeroși români de origine sunt în posturile cele mai de seamă ale Ungariei de azi. Astfel, cel mai destoinic ministru de finanțe al țării vecine din cabinetul guvernului trecut, care a salvat finanțele în anii 1940, 1941, 1942 și 1943, este dl. Ianos Bud, nepotul vicarului din Maramureș, Tit Bud. Însuși guvernul actual are doi români, pe dl. Sztojay Döme, președintele de consiliu și dl. Ratz Ienö. Dl. general Sztojay Döme - pe numele adevărat Stoia Dumitru, - este fiul unui modest dar harnic dulgher român din Făgăraș, plecat pe vremuri la școală în capitala Ungariei, unde s-a maghiarizat. Vice-președintele Consiliului de Miniștri Ungar, dl. general Ratz Ienö (Rațiu Eugen) este original din Teiuș, fiind rudă apropiată cu distinsul nostru botanist prof. univ. Alexandru Borza de la Universitatea din Cluj, vremelnice refugiată, și cu prof. pensionar Ștefan Pop din Blaj. Scriem aceste date numai cu titlu de exemplu. Ele ar putea fi continuate ne multe coloane...

Neamul românesc războinic înfipt pe întreg pământul de medalie rotundă al strămoșilor, a dat deci dovadă că drumurile istoriei spirituale ale Europei au fost construite și de români a căror amintire dă haină de sărbătorească mândrie.

Sursa: *Curentul*, București, anul XVII, 1944, nr. 5838, p. 1.

COMUNISM

Situația privind trecerea sângeorzenilor la ortodoxie reflectată în registrele parohiale greco catolice de stare civilă (1881)

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Nr. crt.	Numele și prenumele celui născut	Data nașterii	Numele părinților	Vârsta la 21 octombrie 1948
1.	Albu Macedon	19 ianuarie 1881	Albu Firoana, fată căzută, țigancă umblătoare	67 ani ¹
2.	Strugariu Cătălina	28 ianuarie 1881	Strugariu Grigore și Ileana	67 ani ²
3.	Șirlincan Vasile	26 februarie 1881	Șirlincan Pavel și Sofia	67 ani ³
4.	Tahâș Ioan	26 februarie 1881	Tahâș Pavel și Palagia	67 ani ⁴
5.	Mărcuș Docia	26 februarie 1881	Mărcuș Artene și Măriuca	67 ani ⁵
6.	Anisie Ioana	11 martie 1881	Anisie Palagia, fată căzută a 4-a oară	67 ani ⁶
7.	Tahâș Măriuca	15 aprilie 1881	Tahâș Samson și Saveta	67 ani ⁷
8.	Marica Flore	15 aprilie 1881	Marica Ștefan și Tecla	67 ani ⁸
9.	Rusu Ioan	20 aprilie 1881	Rusu Terente și Todosia	67 ani ⁹
10.	Utalea Victoria	29 aprilie 1881	Utalea Ștefan și Ana	67 ani ¹⁰

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (SJANBN), fond Colecția registre parohiale de stare civilă, Matricula botezaților din parohia St. Georgiu (1879-1890), f. 17(v.) – 18 (f.), poz. 6.

² *Ibidem*, poz. 10.

³ *Ibidem*, f. 18v. – 19f., poz. 20.

⁴ *Ibidem*, poz. 21.

⁵ *Ibidem*, poz. 22.

⁶ *Ibidem*, f. 19v. – 20f., poz. 25.

⁷ *Ibidem*, poz. 31.

⁸ *Ibidem*, poz. 32.

⁹ *Ibidem*, poz. 34.

¹⁰ *Ibidem*, f. 20v. – 21f., poz. 36.

Alexandru DĂRĂBAN

10.	Utalea Victoria	29 aprilie 1881	Utalea Ștefan și Ana	67 ani ¹
11.	Dobzeu Măriuca	1 mai 1881	Dobzeu Donisă și Varvara	67 ani ²
12.	Costan Ioana	1 mai 1881	Costan Donisă Lazar și Maria	67 ani ³
13.	Gabor Ioana	1 mai 1881	Gabor Iacob și Raveca	67 ani ⁴
14.	Flore Alexandru	5 iunie 1881	Flore Ion Ilie și Ioana	67 ani ⁵
15.	Partene Ioana	10 iunie 1881	Partene Petre (Durja) și Iftinia	67 ani ⁶
16.	Sohorca Iustin	23 iunie 1881	Sohorca Silviu și Laura	67 ani ⁷
17.	Pagu Mihoc Saveta	3 iulie 1881	Pagu Ion Ileana, fată prima oară căzută	67 ani ⁸
18.	Niculai Fevronia	6 iulie 1881	Niculai Vasile și Maria	67 ani ⁹
19.	Ursu-Andresi Petru	11 iulie 1881	Ursu-Andresi Nechita	67 ani ¹⁰
20.	Haliță Vasile	10 iulie 1881	Haliță Iacob și Ana	67 ani ¹¹
21.	Clipotă Gabriel	22 iulie 1881	Clipotă Echim și Nastasia	67 ani ¹²
22.	Șpaimoc Elisabeta	28 iulie 1881	Șpaimoc Alexandru Tănase și Ecaterina	67 ani ¹³
23.	Mutu Solomon	29 iulie 1881	Mutu Artenie și Ioana	67 ani ¹⁴
24.	Buia Magdalena	1 august 1881	Buia Maftei și Ioana	67 ani ¹⁵
25.	Nicolai Elena	8 august 1881	Nicolai Toma și Ana	67 ani ¹⁶
26.	Anisie Lucreția	9 august 1881	Anisie Andrei și Maria	67 ani ¹⁷
27.	Lupșor Alexandru	19 august 1881	Lupșor Iacob și Sofia	67 ani ¹⁸

¹ *Ibidem*, f. 20v. – 21f., poz. 36.

² *Ibidem*, poz. 37.

³ *Ibidem*, poz. 38.

⁴ *Ibidem*, poz. 39.

⁵ *Ibidem*, poz. 43.

⁶ *Ibidem*, f. 21v. – 22f., poz. 46.

⁷ *Ibidem*, poz. 47.

⁸ *Ibidem*, poz. 54.

⁹ *Ibidem*, f. 22v. – 23f., poz. 56.

¹⁰ *Ibidem*, poz. 60.

¹¹ *Ibidem*, poz. 61.

¹² *Ibidem*, poz. 63.

¹³ *Ibidem*, poz. 65.

¹⁴ *Ibidem*, poz. 67.

¹⁵ *Ibidem*, f. 23v. – 24f., poz. 69.

¹⁶ *Ibidem*, poz. 72.

¹⁷ *Ibidem*, poz. 73.

¹⁸ *Ibidem*, poz. 74.

Situația privind trecerea sângeorzenilor la ortodoxie reflectată în registrele parohiale greco catolice de stare civilă (1881)

28.	Larionesi (Cârcului) Ecaterina	20 august 1881	Larionesi (Cârcului) Gherasim și Raveca	67 ani ¹
29.	Varga Maria	9 septembrie 1881	Varga Tănase și Paraschiva, țigani de colibă	67 ani ²
30.	Hâruța Maxim	10 octombrie 1881	Hâruța Gavrilă Ion și Feronia	67 ani ³
31.	Ilieșiu Maria	19 octombrie 1881	Ilieșiu Damian și Catarina	67 ani ⁴
32.	Arman Artemie	28 octombrie 1881	Arman Ion și Ileana	67 ani ⁵
33.	Varvari Anastasiu	2 noiembrie 1881	Varvari Alexandru și Maria	67 ani ⁶
34.	Pop Flore	7 noiembrie 1881	Pop Scridon Vartolomei și Ogenia	67 ani ⁷
35.	Macavei Cătălina	8 noiembrie 1881	Macavei Vartolomei și Ioana	67 ani ⁸
36.	Sfrengeu Anton	14 noiembrie 1881	Sfrengeu George și Irina	67 ani ⁹
37.	Anton Cătălina	15 noiembrie 1881	Anton Iacob și Nastasia	67 ani ¹⁰
38.	Flore Clement	28 noiembrie 1881	Flore Nechita și Ioana	67 ani ¹¹
39.	Strugariu Maria	28 noiembrie 1881	Strugariu George și Palagia	67 ani ¹²
40.	Haliță Mărina	3 decembrie 1881	Haliță Gavrilă și Maria	67 ani ¹³
41.	Buia Ioana	10 decembrie 1881	Buia Simion și Ana	67 ani ¹⁴

¹ *Ibidem*, poz. 75.

² *Ibidem*, f. 24v. – 25f., poz. 82.

³ *Ibidem*, f. 25v. – 26f., poz. 94.

⁴ *Ibidem*, poz. 99.

⁵ *Ibidem*, poz. 100.

⁶ *Ibidem*, f. 26v. – 27f., poz. 102.

⁷ *Ibidem*, poz. 103.

⁸ *Ibidem*, poz. 105.

⁹ *Ibidem*, poz. 107.

¹⁰ *Ibidem*, poz. 109.

¹¹ *Ibidem*, f. 27v. – 28f., poz. 111.

¹² *Ibidem*, poz. 112.

¹³ *Ibidem*, poz. 113.

¹⁴ *Ibidem*, poz. 118.

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI

ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229